

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 2. ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Κωνσταντίνος Παπαδιαμάντης*

Βιβλιογραφία: *Ελληνόγλωσση:* – Ανδρουτσόπουλος Δ., Η σύμβασις εμπορικής αντιπροσωπείας, 1968. – Αργυριάδης Α., Καταγγελία εμπορικής αντιπροσωπείας - Προϋποθέσεις και Συνέπειες, ΕΕμπΔ 1987,153-158. – Βαρελά Μ., Σύμβαση αποκλειστικής διανομής εις Τριανταφυλλάκης Γ., (επιμέλεια): Εφαρμογές Εμπορικού Δικαίου τ. 3^ο, 2007. – Βασιλακάκης Ε., Ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου επί συμβάσεως διανομής, (Γνωμοδότηση) ΔΕΕ 2004,857-870. – Βρέλλης Σ., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 3^ο εκδ, 2008. – Γαζής Α., Σύνταξη Μνημονίου χωρίς αυτό να περιλαμβάνει πλήρως τα ουσιώδη της συμβάσεως πωλήσεως (essentialia negotii), καθώς και ανυπογράφων σχεδίων συμβάσεων, ΝοΒ 47,202-211. – Γεωργακόπουλος Λ., Εγχειρίδιο Εμπορικού δικαίου, Τόμος 2 Οι εμπορικές πράξεις, τεύχος 2 Συμβάσεις, 1991. – Γεωργιάδης Απ., Η εξασφάλιση των πιστώσεων, 2^ο εκδ, 2008. – Γεωργιάδης Απ., Νέες Μορφές Συμβάσεων της Σύγχρονης Οικονομίας, 5^ο έκδ. 2008. – Γεωργιάδης Απ./Λιακόπουλος Θ., Η επιστολή προθέσεων, ΝοΒ 41,209-223. – Κρητικός Αθ., Το Προσύμφωνον, 1980. – Λιακόπουλος Αθ., Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου, Τόμος ΙΙ, Γενικό μέρος - Εμπορικές Συμβάσεις, 1997. – Λιακόπουλος Θ., Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, Από την εμπορική πράξη στην εμπορική σύμβαση, 3^ο έκδ., 1998. – Λιάππης Δ., Η διαμόρφωση των συμβάσεων, 2003. – Μαρίνος Μιχ.- Θεοδ., Η απαγόρευση του ανταγωνισμού κατά την διάρκεια της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας και διανομής, ΕΕμπΔικ, Ν (1999),671-687. – Μαστροκώστας Χρ., Έννοια της Σύμβασης Εμπορικής Διανομής, 2005. – Μπαμπέτας Γ., Οικονομική Εξάρτηση και Καταχρηστική Εκμετάλλευση, Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 2α Ν 703/1977 και του Κανονισμού 1/2003 ΕΚ, 2008. – Νικολαΐδης Γ., Λήξη εμπορικής αντιπροσωπείας και αποζημίωση πελατείας, 2000. – Παμπούκης Κ.Γ., σχόλια υπό ΕφΛαρ 29/2005 και υπό ΕφΘεσ 2631/2005 ΕπισκΕΔ Α/2006,118-134 και 180-186, αντιστοίχως. – Παμπούκης Χ., Η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου και οι κανόνες αμέσου εφαρμογής στη Σύμβαση της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, ΝοΒ 1992,1327-1343. – Παμπούκης Χ. / Νικολαΐδης Γ., Ιδίως για την ισχύ ρητρών παρέκτασης κατά τον Κανονισμό ΕΚ 44/2001 και εφαρμοστέου δικαίου που φαινομενικά στερούν τον αποκλεισμό διανομέα από την αποζημίωση πελατείας και τους όρους υπό τους οποίους αυτός τη δικαιούται (Γνωμοδότηση) ΝοΒ 2008, 2568-2635. – Ρούσσης Δ., Ο υπολογισμός της αποζημίωσης πελατείας εμπορικού αντιπροσώπου - διανομέα, 2006. – Σουφλερός Ηλ., Οι συμβάσεις franchising στο ελληνικό και στο κοινοτικό δίκαιο ανταγωνισμού, 1989. – Τέλλης Ν., Η αποζημίωση πελατείας του εμπορικού αντιπροσώπου, 1997. – Φαρμακίδη Ν., Η σύμβαση αποκλειστικού διανομέα, 1990.

Ξενόγλωσση: – Dutilleul, F.C. - Delebecque P., Contrats civils et commerciaux, 1991. – Küstner/v. Manteuffel/Evers, Handbuch des gesamten Außendienstrechts, 1995. – MacCoemick, D.N. & Weinberger, O. Grundlagen des Institutionalistischen Rechtspositivismus, 1985. – Schmitthoff, C.M. The law and Practice of International Trade, 9^ο έκδοση, 1990. – Stumpf/Jaletzke/Schultze, Der Vertragshändlervertrag, 1997. – Vogel L./Vogel J., Droit de la distribution automobile, 1996.

* Ευχαριστώ πολύ για τη βοήθειά τους τις συναδέλφους Μαρία Μαλικούτη και Παρασκευή Μάνιου.

I. Το ζήτημα

Ο παραγωγός & ο τοπικός συνεργάτης. Ο παραγωγός ενός προϊόντος ή, αντιστοίχως, 1473 ο πάροχος μιας υπηρεσίας, επιδιώκει για προφανείς οικονομικούς λόγους (αύξηση κύκλου εργασιών, μείωση κόστους με την επίτευξη οικονομικών κλίμακος) να μεγεθύνει τον όγκο της επιχειρηματικής του δραστηριότητας. Ιδιαίτερα στα πλαίσια των διεθνών συναλλαγών επιδιώκει την επέκταση της δραστηριότητάς του στις αγορές άλλων χωρών. Αναζητεί, λοιπόν τοπικό επιχειρηματία για να συνεργασθεί. Ο τοπικός συνεργάτης, γνωρίζει τις ιδιομορφίες της αγοράς του. Ο παραγωγός γνωρίζει το προϊόν¹ του και συνήθως έχει ήδη αποκομίσει πολύτιμη εμπειρία για τον πλέον πρόσφορο τρόπο διάθεσής του στην αγορά. Οι δύο αυτές γνώσεις και εμπειρίες πρέπει να έλθουν σε επαφή μεταξύ τους.

Κοινή Εταιρία ή όχι. Ασφαλώς η πλέον ολοκληρωμένη μορφή συνεργασίας είναι η σύσταση μιας κοινής εταιρίας. Τότε οι δύο (ή και περισσότεροι) επιχειρηματικοί φορείς 1474 αποφασίζουν για την επιδίωξη των κοινών επιχειρηματικών τους στόχων να δημιουργήσουν μια νέα διακριτή από αυτούς οντότητα. Αλλά πέρα από τη δημιουργία κοινής εταιρίας, στην επιχειρηματική πρακτική συναντώνται και άλλες μορφές συνεργασίας, διαρκούς και συχνά μακροχρονίας, όπου όμως τα συνεργαζόμενα μέρη διατηρούν την επιχειρηματική και νομική τους αυτονομία. Πρόκειται για συνεργασία ανεξαρτήτων επιχειρηματιών. Στο κεφάλαιο αυτό, εξετάζουμε τις συνηθέστερες συμβατικές μορφές που παίρνει αυτή η συνεργασία.

Σύμβαση εμπορικής συνεργασίας ανεξαρτήτων επιχειρηματιών. Πράγματι, η συνεργασία 1475 του εμπορικού συνεργάτη και του παραγωγού θα αποτυπωθεί νομικά σε μια σύμβαση εμπορικής συνεργασίας. Ασφαλώς η ελευθερία των συμβάσεων (361 ΑΚ) -επί μέρους εκδήλωση της συνταγματικά κατοχυρωμένης οικονομικής ελευθερίας (Συντ. 5 παρ. 1)- επιτρέπει στα μέρη να διαμορφώσουν τη συνεργασία τους κατά τον τρόπο που ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους και στην ιδιαιτερότητα του προϊόντος για το οποίο πρόκειται. Και πράγματι στη συναλλακτική ζωή συναντούμε αναρίθμητες μορφές συμβάσεων εμπορικής συνεργασίας². Όμως ορισμένες μορφές συμβάσεων εμπορικής συνεργασίας έχουν αναδειχθεί ως οι βασικές, ακριβώς διότι αντιμετωπίζουν τα βασικά προβλήματα μιας εμπορικής συνεργασίας που αποσκοπεί στη διάθεση ενός προϊόντος, από έναν τρίτο επιχειρηματία ή με τη συνδρομή ενός τρίτου επιχειρηματία, δηλαδή άλλου από τον παραγωγό. Είναι οι συμβατικές μορφές που παρουσιάζονται εν συνεχεία. Όλες σχεδόν είναι γέννημα των συναλλαγών και της επιχειρηματικής πρακτικής. Χαρακτηριστική είναι εδώ η πρόσφατη διατύπωση του Αρείου Πάγου³, σχετικά με τη σύμβαση αποκλειστι-

1. Ως προϊόντα νοούνται εδώ και οι υπηρεσίες. Εξ άλλου με το άρθρο 14 παρ. 4 εδ. α' του Ν 3557/2007 (ΦΕΚ Α' 100/14.5.2007) ορίσθηκε ότι οι διατάξεις του ΠΔ 219/1991 εφαρμόζονται και στις αντιπροσωπείες που αφορούν παροχή υπηρεσιών.
2. Όπως ευστόχως παρατηρήθηκε, η συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων αναδεικνύει έναν ιδιαίτερα ζωντανό κόσμο συμφωνιών, που μένει ως επί το πλείστον μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας, πρβλ *François Collart Dutilleul - Philippe Delebecque, Contrats civils et commerciaux*, 1991 p. 644.
3. ΑΠ 139/2006 ΔΕΕ 2006,649, ΕΕμπΔ 2006,307.

κής διανομής, που ορθά την αναλύει ως «*δημιούργημα της σύγχρονης οικονομίας και μόρφωμα, που εξυπηρετεί τις συναλλακτικές ανάγκες της διεπιχειρησιακής συνεργασίας, ... απόρροια της ... αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων και ιδίως της ελευθερίας του προσδιορισμού του περιεχομένου τους*». Πρόκειται, λοιπόν, για συμβατικές μορφές εμπορικής συνεργασίας που αναπτύχθηκαν εκτός των δογματικά καθορισμένων πλαισίων του ειδικού ενοχικού του ΑΚ, καθιερώθηκαν στις συναλλαγές, χρησιμοποιήθηκαν από τους επιχειρηματίες και μετά αναγνωρίστηκαν από την επιστήμη και τη νομολογία. Οι παρεμβάσεις του νομοθέτη είναι πολύ περιορισμένες, και περιορίζονται με σχετικά πρόσφατο νομοθέτημα, το ΠΔ 219/1991 περί εμπορικών αντιπροσώπων.

- 1476 **Διευρευνητικές επαφές - Έγγραφα.** Είναι όμως προφανές ότι πριν τα μέρη καταλήξουν σε μια συγκεκριμένη μορφή εμπορικής συνεργασίας και καταρτίσουν την αντίστοιχη σύμβαση, προηγούνται διευρευνητικές επαφές, στα πλαίσια των οποίων συντάσσονται έγγραφα, τα οποία δεν γίνουν πάντοτε νομικές δεσμεύσεις υπέρ ή κατά των μερών. Αυτά παρουσιάζονται εν συνεχεία υπό II.
- 1477 **Προπαρασκευαστικές ενέργειες - Έγγραφα.** Ακόμη συντάσσονται και υπογράφονται έγγραφα που αποτυπώνουν μεν καταρτισμένες συμβάσεις, το αντικείμενο των οποίων όμως είναι διάφορο της εμπορικής συνεργασίας στην οποία αποσκοπούν τα μέρη. Ειδικότερα αφορά προπαρασκευαστικές ενέργειες εν όψει της σκοπούμενης επιχειρηματικής συνεργασίας. Οι συμβάσεις αυτές θα αναλυθούν εν συνεχεία υπό III.
- Οι βασικές συμβάσεις που κυριαρχούν στην πράξη εξετάζονται υπό IV κατωτέρω.
- 1478 **Η προβληματική του εφαρμοστέου δικαίου.** Για λόγους ουσιαστικούς και μεθοδολογικούς πρέπει εδώ να διευκρινίσουμε το ακόλουθο. Οι συμβάσεις που θα αναλύσουμε εν συνεχεία, υπάρχουν μόνο από τη σκοπιά ενός συγκεκριμένου κάθε φορά δικαϊκού συστήματος. Μια έννομη τάξη αντιλαμβάνεται και κατηγοριοποιεί τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στο φυσικό κόσμο ως φαινόμενα δικαίου. Ένα χαρτί που υπογράφεται από δύο μέρη, γίνεται αντιληπτό και αντιμετωπίζεται ως σύμβαση, με αποτέλεσμα να παράγει δεσμευτικότητα και να ισχύουν ορισμένοι συγκεκριμένοι, κανόνες, -αυτοί π.χ. για την μη εκπλήρωση παροχής- ακριβώς διότι, το αντιλαμβανόμαστε, το συλλαμβάνουμε νομικά από την πλευρά του δικαίου⁴.

Όμως, παραπέρα, τα γεγονότα δεν τα αντιλαμβανόμαστε από τη σκοπιά ενός εν γένει ισχύοντος δικαίου, αλλά πάντα από τη σκοπιά μιας συγκεκριμένης έννομης τάξης, από την έποψη ενός συγκεκριμένου δικαίου. Η απλούστερη καθημερινή σύμβαση είναι σύμβαση από την έποψη του ισχύοντος σε εμάς ελληνικού δικαίου.

- 1479 **Νομικός Χαρακτηρισμός - Ισχύον δίκαιο.** Το παραπάνω γεγονός είναι τόσο καθημερινό που μας φαίνεται αυτονόητο, ούτε καν το παρατηρούμε. Το πρώτο, όμως, ερώτημα σε κάθε εφαρμοστή του δικαίου, είναι από ποιο δικαϊκό σύστημα, από ποια οπτική θα

4. Για μια θεωρητική ανάλυση των ζητημάτων αυτών, που υπερβαίνει τα όρια και τα ενδιαφέροντα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, εισερχόμενη στο χώρο της γενικής θεωρίας του δικαίου, ιδ. *Donald Neil MacCoemick & Ota Weinberger, Grundlagen des Institutionalistischen Rechtspositivismus, 1985, p. 11-57.*

αντιμετωπίσει τα φυσικά γεγονότα, θα αναλύσει π.χ. μια επιστολή που του φέρνουν να εξετάσει προκειμένου, να αποφανθεί αν η μη συμμόρφωση του συντάκτη της προς το περιεχόμενο της έχει έννομες συνέπειες και ποιες. Εξ αντικειμένου λοιπόν, ο εφαρμοστής του δικαίου θα πρέπει:

A) να αποφανθεί αν πρόκειται για μια απλή επιστολή, για μια επιστολή προθέσεων ή για πλήρως καταρτισμένη σύμβαση, ώστε να προστρέξει στους αντίστοιχους κανόνες και να εφαρμόσει τις ρυθμίσεις τους; Στο στάδιο αυτό της διανοητικής εργασίας ο εφαρμοστής του δικαίου αναρωτιέται για τη φύση σχέσης που πρέπει να ρυθμισθεί.

B) Αφού αποφασίσει περί τίνος πρόκειται, περί επιστολής ή σύμβασης, θα εφαρμόσει και τους συγκεκριμένους κανόνες ενός δεδομένου δικαϊκού συστήματος. (Οι κανόνες αυτοί θα είναι αρχικά οι κανόνες επιλογής του ουσιαστικού δικαίου, που θα υποδείξουν ποιο από τα περισσότερα δίκαια που έχουν μία σχέση με την υπόθεση θα εφαρμοσθεί και εν συνεχεία οι κανόνες του επιλεγέντος ουσιαστικού δικαίου που περιέχουν τις ουσιαστικές ρυθμίσεις των).

Lex forum. Το πρώτο ζήτημα είναι αυτό του νομικού χαρακτηρισμού⁵. Το δεύτερο της επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου. Ο νομικός χαρακτηρισμός γίνεται από τη σκοπιά του εφαρμοστή του δικαίου, από το δικό του δηλαδή δίκαιο, *lex fori*⁶. Εν προκειμένω, από την πλευρά του ελληνικού δικαίου. Η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου γίνεται βάσει των κανόνων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Εν προκειμένω, των Κανονισμών (ΕΚ αριθ. 593/2008 («Ρώμη I»)⁷ και αριθ. 864/2007 («Ρώμη II»)⁸.

Οι συμβάσεις λοιπόν που εν συνεχεία παρουσιάζονται έχουν χαρακτηριστεί με βάση το ελληνικό δίκαιο και αναλύονται βάσει του ελληνικού δικαίου. Θεωρείται δηλαδή ως δεδομένο ότι εφαρμοστέο δίκαιο είναι το ελληνικό ουσιαστικό δίκαιο. Τα γενικά ζητήματα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου αναπτύσσονται σε άλλο κεφάλαιο του παρόντος έργου. Εδώ, υπό VIII, θίγονται ορισμένες ιδιαιτερότητες που αφορούν ειδικά τις συμβάσεις που παρουσιάζουμε.

5. Βλ. Σπ. Βρέλλη, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, 2008, σελ. 72-75.

6. Βλ. Σπ. Βρέλλη, *ό.π.* σελ. 77-78.

7. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το Εφαρμοστέο Δίκαιο στις Συμβατικές Ενοχές που τίθεται σε ισχύ στις 17 Δεκεμβρίου 2009, με την εξαίρεση του άρθρου 26 που θα εφαρμόζεται από τις 17 Ιουνίου 2009.

8. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Ιουλίου 2007, για το Εφαρμοστέο Δίκαιο στις Εξωσυμβατικές Ενοχές, σε ισχύ από τις 11 Ιανουαρίου 2009, πλην του άρθρου 29 που εφαρμόζεται από τις 11 Ιουλίου 2008. Όλα αυτά αναλυτικά εκτίθενται ανωτέρω στο παρόν έργο, βλ. Χ. Μειδάνη, *Συμβατικές ενοχές - Εφαρμοστέο δίκαιο - Κανονισμός Ρώμη I - Βασικά σημεία Κανονισμού Ρώμη II*.

II. Επιστολές και μνημόνια

A. Εννοιολογικά χαρακτηριστικά

- 1481 **Η Διαπραγμάτευση.** Κάθε συνεργασίας, αλλά και κάθε συμβάσεως, προηγείται -χρονικά και εννοιολογικά- η διαπραγμάτευση. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων είναι συχνό να ανταλλάσσονται μεταξύ των μερών επιστολές ή ακόμη και να συνυπογράφονται διάφορα έγγραφα. Ορισμένες φορές μάλιστα, τα έγγραφα αυτά χρησιμοποιούνται και ενώπιον τρίτων· μια επιστολή προθέσεων (letter of intent), π.χ., μπορεί να προσκομισθεί από μια επιχείρηση σε μια Τράπεζα, ως ένδειξη επικείμενης εμπορικής συνεργασίας άρα και αύξησης του κύκλου εργασιών, προκειμένου να πεισθεί η Τράπεζα να αυξήσει τα πιστωτικά όρια του επιχειρηματία [Τα έγγραφα αυτά πλήρως διακρίνονται από το προσύμφωνο που ρυθμίζεται από τον νόμο (166 ΑΚ)]. Το προσύμφωνο αποτελεί πλήρως καταρτισμένη σύμβαση, με αντικείμενο τη σύναψη της οριστικής σύμβασης⁹.
- 1482 **Δικαιοπρακτική δέσμευση μερών.** Πρόκειται περί εγγράφων που κατ' αρχήν δεν αποτυπώνουν δικαιοπρακτική δέσμευση των μερών· έτσι δεν αποδεικνύουν τη σύναψη σύμβασης. Όμως, δεν αποκλείεται κατ' εξαίρεση να προκύπτει από τα συγκεκριμένα έγγραφα πρόθεση δεσμεύσεως των μερών άρα και κατάρτιση νομικά δεσμευτικής σύμβασης¹⁰. Υπενθυμιστέο εδώ ότι στο ελληνικό δίκαιο (192 ΑΚ) σύμβαση καταρτίζεται όταν διατυπωθεί πρόταση προς κατάρτιση συμβάσεως, περιέχουσα τους ουσιώδεις όρους (*essentialia negotii*), η πρόταση γίνει αποδεκτή από αυτόν στον οποίον απευθύνθηκε επιπλέον δε η αποδοχή φθάσει στον προτεινάντα¹¹. Τήρηση ιδιαίτερου τύπου, σύνταξη εγγράφου π.χ. δεν απαιτείται, αφού ο κανόνας στο ελληνικό δίκαιο (158 ΑΚ) είναι το άτυπο των δικαιοπραξιών.

Επομένως, αν έχει καταρτισθεί σύμβαση, αν τα μέρη έχουν αναλάβει με τα ανταλλαγέντα έγγραφα συμβατικές δεσμεύσεις, διαπιστώνεται *in concreto* και κυριαρχικά από το δικαστήριο ουσίας, που αξιολογεί, ως μέρος του αποδεικτικού υλικού του και τα ανταλλαγέντα έγγραφα, αναζητώντας την πραγματική βούληση των μερών¹². Μπορεί έτσι να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι στη συγκεκριμένη υπό κρίση περίπτωση έχει καταρτισθεί σύμβαση μεταξύ των μερών. Έτσι, π.χ., κρίθηκε, ότι από μια επιστολή προθέσεων που

9. Βλ. Αθ. Κρητικό, Το Προσύμφωνο, 1980, σελ. 142 επ.

10. Πρβλ. Θ. Λιακόπουλο, Γενικό Εμπορικό Δίκαιο - Από την εμπορική πράξη στην εμπορική σύμβαση, 3η έκδ., 1998, σελ. 35-36, Απ. Γεωργιάδη/Θ. Λιακόπουλο, Η επιστολή προθέσεων, ΝοΒ 41,209-223 (σελ. 210-212).

11. Βλ. Α. Γαζή, Σύνταξη Μνημονίου χωρίς αυτό να περιλαμβάνει πλήρως τα ουσιώδη της συμβάσεως πωλήσεως (*essentialia negotii*), καθώς και ανυπογράφων σχεδίων συμβάσεως, ΝοΒ 47,202-211, (σελ. 204).

12. Πρβλ., Α. Γαζή, ό.π. σελ. 204-206, Απ. Γεωργιάδη/Θ. Λιακόπουλο, ό.π. σελ. 209-215, οι οποίοι σχετικά με το αν μια επιστολή προθέσεων μπορεί να θεωρηθεί ως κατάρτιση σύμβασης, υιοθετούν δικαίως τη διατύπωση του Άγγλου δικαστή J. Legatt, ότι τα πάντα πρέπει να εξαρτώνται από τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης, Δ. Λιάππης, Η διαμόρφωση των συμβάσεως, 2003 σελ. 135· έτσι και Clive M. Schmitthoff, The law and Practice of International Trade, 9η έκδοση, 1990, p. 95, σχετικά με τις επιστολές στηρίξεως (comfort letters).

περιείχε τους ουσιώδεις όρους της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας και είχε υπογραφεί από αμφοτέρα τα μέρη, απεδεικνύετο η σύναψη συμβάσεως¹³.

Subject to contract. Προς αποφυγή του κινδύνου να ερμηνευθούν τα ανταλλαγέντα έγγραφα ως αποδεικτικά καταρτισμένης σύμβασης, συχνά τα μέρη δηλώνουν ρητά ότι το σχετικό έγγραφο δεν τους δεσμεύει ή δεν αποτελεί δεσμευτική πρόταση και επομένως δεν αρκεί η αποδοχή και η περιέλευσή της στον συντάκτη του εγγράφου για να έχει συναφθεί σύμβαση. Συχνά μάλιστα χρησιμοποιείται στην πρακτική η αγγλική έκφραση «*subject to contract*», που υποδηλώνει ότι μόνον μετά την κατάρτιση σύμβασης θα έχει αποκτήσει δεσμευτικότητα περιεχόμενο του εγγράφου, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση, βεβαίως, ότι δεν θα έχει εν τω μεταξύ τροποποιηθεί από τους όρους της σύμβασης.

Προσυμβατική Ευθύνη. Τέλος πρέπει να επισημανθεί ότι ακόμη και στην περίπτωση που δεν έχει καταρτισθεί σύμβαση είναι δυνατό τα υπό συζήτηση να μην στερούνται νομικής σημασίας. Και τούτο από την έποψη της προσυμβατικής ευθύνης (197-198 ΑΚ). Είναι δηλαδή πιθανόν διά των εγγράφων αυτών να εξειδικεύεται η καλή πίστη και η ευθύτητα που τα μέρη οφείλουν να τηρούν κατά τις διαπραγματεύσεις, η δε παράβασή τους να γεννά υποχρέωση αποζημιώσεως, κατ' άρθρο 198 ΑΚ. Τούτο, ασφαλώς θα συμβαίνει ειδικότερα όταν πρόκειται για έγγραφα που έχουν συνταχθεί ή ανταλλαγεί στα πλαίσια διαπραγματεύσεων, με σκοπό να προσδιορίσουν τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων¹⁴.

B. Επιστολή Προθέσεων - Μνημόνιο - Επιστολή Στηρίξεως

Υπό τα άνω δεδομένα, παρουσιάζονται εν συνεχεία τρεις από τις συνθηδέστερες μορφές εγγράφων που συναντώνται στις διεθνείς συναλλαγές. Η επιστολή προθέσεων, το μνημόνιο και η επιστολή στηρίξεως. Η επιστολή προθέσεων, καθιστά γνωστή στον αποδέκτη της τη βούληση του συντάκτη της να προχωρήσει στο μέλλον σε μια συγκεκριμένη ενέργεια, συνήθως την κατάρτιση μιας συμβάσεως. Το μνημόνιο είναι ένα έγγραφο που καταρτίζεται στα πλαίσια διαπραγματεύσεων και σχετικά με τη διαδικασία αυτών. Η επιστολή στηρίξεως αποτελεί τη δήλωση του συντάκτη της προς κάποιον τρίτο που προβλέπει να καθουσιάσει τον αποδέκτη της που βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις με αυτόν υπέρ του οποίου χορηγείται.

1. Επιστολή προθέσεων (*letter of intent*)¹⁵

Περιεχόμενο. Νοείται η επιστολή με την οποία τα μέρη δηλώνουν την πρόθεσή τους να προβούν σε μια περαιτέρω ενέργεια. Αυτή η ενέργεια ποικίλει ανά περίπτωση. Μπορεί να πρόκειται για την έναρξη εμπορικής συνεργασίας, χωρίς περαιτέρω εξειδικεύσεις, ιδίως ως προς τη νομική μορφή που αυτή θα λάβει. Μπορεί ακόμη, να δηλώνεται η πρόθεση ενάρξεως διαπραγματεύσεων ή ακόμη να προσδιορίζονται τα προς διαπραγμάτευση σημεία.

13. ΕφΛαρ 29/2005 ΕπισκΕΔ 2006,118.

14. Α. Γαζής, ό.π. σελ. 206, Απ. Γεωργιάδης/Θ. Λιακόπουλος, ό.π. σελ. 216.

15. Πρβλ. Θ. Λιακόπουλο, ό.π., και Απ. Γεωργιάδη/Θ.Λιακόπουλο ό.π., Δ. Λιάπη, ό.π. σελ. 133 επ.

Η επιστολή προθέσεως συνήθως υπογράφεται από τον συντάκτη της και απευθύνεται στο μελλοντικό συνεργάτη. Αυτό όμως δεν εμποδίζει τον τελευταίο να την παρουσιάσει σε τρίτους, εκτός αν στην επιστολή έχει ειδικώς οριστεί από τον συντάκτη της επιστολής ότι δεν έχει αυτό το δικαίωμα.

Τέλος συναντώνται στην πράξη και έγγραφα επιγραφόμενα επιστολή προθέσεων υπογραφόμενα και από τα δύο μέρη. Στην ουσία πρόκειται περισσότερο για μνημόνια συνεργασίας, που έχουν από κοινού επεξεργασθεί τα μέρη, παρά για επιστολή προθέσεων.

Είναι ακόμη προφανές, ότι το περιεχόμενο μιας επιστολής προθέσεων και κυρίως το γεγονός αν η συμπεριφορά του ήταν συνεπής με την εκδηλωθείσα πρόθεσή του, θα έχουν ιδιαίτερη σημασία στα πλαίσια τυχόν προσυμβατικής ευθύνης του. Προφανής ασυνέπεια του συντάκτη της επιστολής στη μετέπειτα συμπεριφορά του, θα μπορεί να θεωρηθεί ως συμπεριφορά αντίθετη προς την καλή πίστη, που θεμελιώνει προσυμβατική του ευθύνη.

2. Μνημόνια¹⁶

- 1487 **Περιεχόμενο.** Πρόκειται για ένα έγγραφο, συντασσόμενο συνήθως στα πλαίσια μεγάλης διάρκειας διαπραγματεύσεων. Στο έγγραφο αυτό εκτίθεται είτε η διαδικασία που θα ακολουθηθεί είτε διακρίνονται τα σημεία επί των οποίων έχει επιτευχθεί συμφωνία από εκείνα που δεν έχει επιτευχθεί ακόμη και επί των οποίων είναι αναγκαία η επίτευξη συμφωνίας προκειμένου να καταρτισθεί η υπό διαπραγμάτευση σύμβαση.

Το μνημόνιο ενδέχεται να αποτελεί μια σύμβαση πλαίσιο με αντικείμενο τη διαδικασία επαφών και διαπραγματεύσεων μεταξύ των μερών που δεσμεύει τα μέρη, ως προς τα συμφωνηθέντα σημεία.

Αλλά, ακόμη και σε περίπτωση που δεν υπάρχει συμβατική δέσμευση, το περιεχόμενο του μνημονίου, θα είναι σημαντικό προκειμένου να κριθεί αν η συμπεριφορά των μερών δύναται να θεμελιώνει προσυμβατική ευθύνη τους ή όχι.

3. Επιστολή στηρίξεως (*letter of comfort*)¹⁷

- 1488 **Περιεχόμενο.** Πρόκειται για μια επιστολή που συνήθως δίνεται από τη μητρική εταιρία προς δανειστή της θυγατρικής της και κυρίως προς δανείστρια Τράπεζα. Με αυτή η μητρική και οικονομικώς πλέον φερέγγυα επιχείρηση κοινολογεί στο δανειστή ότι γνωρίζει τις υποχρεώσεις της θυγατρικής της. Κατ' αρχήν έτσι ουδεμία συμβατική δέσμευση του συντάκτη της επιστολής στηρίξεως γεννάται. Και πάλι όμως είναι ζήτημα ερμηνείας· ενδεχομένως να προκύπτει από τη σύνταξη του κειμένου ότι ο συντάκτης της επιστολής ήθελε να εγγυηθεί ο ίδιος ή ακόμη να αναδεχθεί το αρχικό χρέος. Βεβαίως, όμως, οι δηλώσεις του συντάκτη της επιστολής αυτής, θα ληφθούν υπ' όψη, σε περίπτωση αντιδικίας, προκειμένου να εκτιμηθεί αν η συμπεριφορά του υπήρξε καλόπιστη ή όχι.

16. Βλ. Α. Γαζή, ό.π.

17. Βλ. Θ. Λιακόπουλο, ό.π. σελ. 35, *Schmitthoff C.*, ό.π. p. 95-96, Απ. Σ. Γεωργιάδη, Η εξασφάλιση των πιστώσεων, 2008, σελ. 134-135.

III. Οι ανώνυμες προκαταρκτικές συμβάσεις

Από τις παραπάνω επιστολές και μνημόνια, που κατ' αρχήν στερούνται νομικής δεσμεύσεως πρέπει να διακρίνουμε ορισμένες συμβάσεις που συνάπτονται ως προκαταρκτικές των κυρίως συμβάσεων.

Διαφορά με Επιστολές & Μνημόνια. Βασική διαφορά τους από τις επιστολές και τα μνημόνια είναι ότι εν προκειμένω πρόκειται για ολοκληρωμένες συμβάσεις, που παράγουν πλήρη νομική δέσμευση· το αντικείμενό τους είναι όμως περιορισμένο, αφού θα ακολουθήσει η σύναψη της βασικής σύμβασης που θα ρυθμίσει τις σχέσεις των μερών. Προφανώς και εδώ συναντάται ποικιλία τέτοιων συμβάσεων. Ως πιο συχνές μπορούμε να διακρίνουμε δύο μορφές.

A. Συμβάσεις διερευνήσεως αγοράς

Περιεχόμενο. Σ' αυτήν ο αλλοδαπός -συνήθως- επιχειρηματίας αναθέτει στον τοπικό να ερευνήσει την αγορά, να εντοπίσει τις τυχόν επιχειρηματικές ευκαιρίες και περαιτέρω να τον συνδράμει στην αξιοποίησή τους. Η συνδρομή αυτή θα γίνει με τη σύναψη της κυρίας σύμβασης και τους όρους της τελευταίας. Η μορφή της κυρίας σύμβασης μπορεί να είναι η δημιουργία μιας κοινοπραξίας ή ακόμη και κοινής εταιρίας, για να συμμετάσχουν σε έναν διαγωνισμό προκειμένου να διαθέσουν τα προϊόντα του παραγωγού ή η σύναψη μιας κλασικής σύμβασης εμπορικής συνεργασίας, π.χ. διανομής.

Από νομικής απόψεως η σύμβαση αυτή δεν αποτελεί μεσιτεία, αφού, τοπικός επιχειρηματίας δεν περιορίζεται στην υπόδειξη ευκαιρίας αλλά, δεσμεύεται περαιτέρω να συνδράμει στην αξιοποίησή της. (Η συνδρομή του, ασφαλώς μπορεί να εκδηλωθεί με ποικίλους τρόπους, κατάρτιση σύμβασης εμπορικής συνεργασίας, δημιουργία κοινής εταιρίας, κ.λπ.). Στην πραγματικότητα θα πρόκειται μάλλον για συμβάσεις εντολής (ΑΚ 713 επ.), αλλά ορισμένες φορές θα πρέπει να θεωρηθούν συμβάσεις έργου (ΑΚ 681 επ.), αν το ένα από τα μέρη αναλαμβάνει την υποχρέωση να παραγάγει συγκεκριμένο αποτέλεσμα, να επιτύχει, π.χ. την ανάθεση ενός συγκεκριμένου έργου. Είναι ακόμη πιθανόν να υπάρχει και ρήτρα αποκλειστικότητας, διά της οποίας ένα από τα μέρη ή και αμφότερα δεσμεύονται να μην συνεργασθούν με τρίτους σχετικά με το συμβατικό αντικείμενο.

B. Συμβάσεις εμπιστευτικότητας ή εχεμυθείας

Περιεχόμενο. Πρόκειται για συμβάσεις που καταρτίζονται, συνήθως κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων κυρίως αλλά όχι μόνον, με τις οποίες τα μέρη δεσμεύονται να μην κοινοποιήσουν σε τρίτους τις εμπιστευτικές πληροφορίες, για ορισμένο χρονικό διάστημα¹⁸. Κρίσιμο είναι εδώ ο αντικειμενικός και ο υποκειμενικός προσδιορισμός των ορίων της εμπιστευτικότητας. Δηλαδή ο προσδιορισμός ποιες πληροφορίες θεωρούνται εμπιστευτικές και ποιοι δικαιούνται να έχουν πρόσβαση σε αυτές. Επειδή σε περίπτωση

18. Πρβλ. Δ. Λιάπη, ό.π. σελ. 129-133.

παραβάσεως της σχετικής υποχρέωσης δεν είναι πάντα εύκολο να προσδιορισθεί κι αποδειχθεί συγκεκριμένα και σύμφωνα με τις απαιτήσεις της ελληνικής πολιτικής δικονομίας περί ορισμένου της αγωγής, η ζημία, ώστε αυτή να αποτελέσει αντικείμενο αγωγής, συχνά συμφωνείται ποινική ρήτρα για κάθε παράβασή τους¹⁹.

Αυτονόητο είναι ότι οι συμφωνίες εμπιστευτικότητας μπορούν να συνάπτονται είτε ως αυτοτελείς συμφωνίες είτε ως ρήτρες στα πλαίσια άλλης σύμβασης.

IV. Οι κυρίαρχες μορφές: εμπορική αντιπροσωπεία, εμπορική διανομή και δικαιόχρηση (franchising)

- 1492 **Χαρακτήρας συμβάσεων.** Οι συμβάσεις αυτές, είναι διαμεσολαβητικές συμβάσεις διαρκείας μεταξύ ανεξαρτήτων επιχειρηματιών. Σε όλες απαιτείται μια κοινή προσπάθεια και συνεργασία των μερών για την επίτευξη του κοινού σκοπού, που είναι η προώθηση και διάθεση ενός συγκεκριμένου προϊόντος. Στα πλαίσια αυτά ο εμπορικός συνεργάτης δεν περιορίζεται να εκτελεί εντολές του παραγωγού, να μεταφέρει παραγγελίες ή να καταρτίζει πωλήσεις, αλλά κατά τρόπο διαρκή και οργανωμένο φροντίζει για την προώθηση των προϊόντων, επιμελείται των συμφερόντων του παραγωγού, που δημιούργησε το συγκεκριμένο προϊόν· υπό την έννοια αυτή πρόκειται και για συμβάσεις επιμελείας συμφερόντων²⁰. Υπό το δεδομένο ότι πρόκειται για διαρκείς συμβάσεις και μάλιστα με σκοπό κοινό την επιμέλεια και προαγωγή της προωθήσεως των συμβατικών προϊόντων, οι υποχρεώσεις καλόπιστης εκτέλεσης των συμβατικών ενοχών (288 ΑΚ) είναι ιδιαίτερα αυξημένες σε σχέση με τις αντίστοιχες σε μία στιγμιαία σύμβαση. Έτσι θα πρέπει να φροντίζουν τα μέρη να λαμβάνουν υπόψη στις ενέργειές τους και τα συμφέροντα και τις επιχειρηματικές επιδιώξεις του άλλου μέρους, αφού κοινό σκοπό επιδιώκουν²¹. Παρά την επιδίωξη του κοινού σκοπού τα μέρη διατηρούν, σε διαφορετικό -έστω- βαθμό σε κάθε μορφής σύμβαση, την επιχειρηματική τους αυτονομία. Έτσι οι υπό συζήτηση συμβάσεις δεν οδηγούν στη δημιουργία εταιρικών μορφωμάτων.

A. Τα κοινά χαρακτηριστικά

1. Κατάρτιση και τύπος

- 1493 **Ο κανόνας.** Ο κανόνας στο ελληνικό δίκαιο είναι το άτυπο των συμβάσεων (158 ΑΚ)· κατ' εξαίρεση ο νόμος απαιτεί ορισμένες φορές τη σύνταξη εγγράφου και δη συμβολαι-

19. Δ. Λιάππης, ό.π. σελ. 133, σημ. 22.

20. Γ. Μπαμπέτας, Οικονομική Εξάρτηση και Καταχρηστική Εκμετάλλευση, Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 2α Ν 703/1977 και του Κανονισμού 1/2003 ΕΚ, 2008 σελ. 378, Θ. Λιακόπουλος ό.π., σελ. 183.

21. Πρβλ. Θ. Λιακόπουλο ό.π. σελ. 185, Μιχ.- Θεοδ. Μαρίνου, Η απαγόρευση του ανταγωνισμού κατά τη διάρκεια της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας και διανομής, ΕπισκεΔ, Ν (1999), 671-687, [672]. Ως συνέπεια της αρχής αυτής γίνεται δεκτό από την κρατούσα γνώμη ότι ο αντιπρόσωπος έχει υποχρέωση μη ανταγωνισμού με τον αντιπροσωπεύομενο, εκτός βεβαίως αντιθέτου συμφωνίας, Μιχ.-Θεοδ. Μαρίνος, ό.π. σελ. 674. Τέτοια υποχρέωση, δεν υπάρχει κατ' αρχήν στην απλή σύμβαση διανομής, υπάρχει όμως στη σύμβαση δικαιόχρησης.

ογραφικού²², κυρίως δε για τη σύσταση, μεταβίβαση ή αλλοίωση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων. Ο κανόνας αυτός ισχύει και επί των εμπορικών συμβάσεων. Έτσι, τα έγγραφα που σχεδόν πάντα στην πράξη συντάσσονται είναι απλώς και μόνον αποδεικτικής ισχύος. Ορισμένες θεωρητικές διαφωνίες που είχαν προκύψει λόγω παλαιότερων διατυπώσεων του ΠΔ 219/1991, περί εμπορικών αντιπροσώπων, έχουν πλέον μόνον ιστορική αξία, δεδομένου ότι το άρθρο 8 αυτού, όπως τροποποιήθηκε από τον Ν 3557/2007, άρθρο 14 παρ. 3 (ΦΕΚ Α΄ 100/14.5.2007) και ισχύει, ρητώς ορίζει πως για την τήρηση του εν λόγω Προεδρικού Διατάγματος δεν απαιτείται η τήρηση εγγράφου τύπου²³.

Επομένως, είναι δυνατή η κατάρτιση των υπό συζήτηση συμβάσεων και χωρίς την τήρηση του εγγράφου τύπου²⁴. Ασφαλώς, στην περίπτωση αυτή, ο επικαλούμενος την ύπαρξη συμφωνίας θα πρέπει να αποδείξει τόσο την κατάρτισή της όσο και το ακριβές περιεχόμενό της, με όλα τα νόμιμα αποδεικτικά μέσα.

2. Διάρκεια και λύση του ενοχικού δεσμού

Διάρκεια. Οι συμβάσεις εμπορικής συνεργασίας που εξετάζουμε είναι συμβάσεις διαρκείας, ή κατ' ακριβέστερη διατύπωση, παράγουν διαρκείς ενοχές. Οι συμβληθέντες σε διαρκή ενοχή αναλαμβάνουν την υποχρέωση συμβατικών παροχών που δεν εκτελούνται στιγμιαίως, αλλά εκτείνονται στον χρόνο.

1494

Για παράδειγμα, στη σύμβαση πωλήσεως (ΑΚ 513 επ.), ο πωλητής αναλαμβάνει την υποχρέωση να μεταβιβάσει την κυριότητα και ο αγοραστής να καταβάλει το τίμημα. Η διάρκεια εκτελέσεως αμφοτέρων των συμβατικών παροχών είναι βραχύτατη· στιγμιαία. Αντιθέτως η βασική υποχρέωση του εμπορικού αντιπροσώπου ή του διανομέα είναι η συνεχής προώθηση των εμπορικών δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο πεδίο της συγκεκριμένης συμβάσεως. Συνήθως πρόκειται για την προώθηση στην αγορά των προϊόντων του παραγωγού.

22. ΑΚ 161 και χαρακτηριστικά 1033 εδ. Β΄.

23. Πριν την τροποποίηση αυτή είχε ανακύψει το ζήτημα αν οι διατάξεις του ΠΔ 219/1991 εφαρμόζονταν στις ατύπως συναφθείσες συμβάσεις ή όχι. Στη νομολογία και τη θεωρία είχαν σχηματισθεί τρεις τάσεις, -χωρίς να παγιωθεί μία εξ αυτών-, οι ακόλουθες: α) Οι διατάξεις του ΠΔ εφαρμόζονταν μόνον στις εγγράφως καταρτισθείσες συμβάσεις, σύμφωνα με τη γραμματική διατύπωση του νομοθέτηματος· β) ο έγγραφος τύπος που προέβλεπε το νομοθέτημα, ιδίως μετά την τροποποίησή του με το ΠΔ 312/1995, όπου είχε ορισθεί πως κάθε συμβαλλόμενος δικαιούται να ζητήσει από τον άλλον έγγραφο σχετικά με το περιεχόμενο της σύμβασης, ήταν αποδεικτικός· γ) έπρεπε να γίνει διάκριση μεταξύ των συμβάσεων που καταρτίσθησαν πριν και μετά τη θέση σε ισχύ του ΠΔ 219/1991· όσον αφορά στις πρώτες, γινόταν δεκτό ότι εφαρμοζόντουσαν οι διατάξεις του, ενώ για τις δεύτερες έπρεπε να έχουν καταρτισθεί εγγράφως, πρβλ. *Θ. Λιακόπουλο* ό.π., σελ. 186-187, και *Κ.Γ. Παμπούκη*, σχόλια υπό ΕφΑρ 29/2005 και υπό Εφθεσ 2631/2005 ΕπισκΕΔ Α/2006, 118-134 [122-123] και 180-186 [182-183], αντιστοίχως.

24. ΕφΑθ 3879/2007 ΕπισκΕΔ Α/2008, 166 επ., ΕφΑθ 1510/2006 ΔΕΕ 7/2006, 792.

ι) Συμβάσεις ορισμένου και αορίστου χρόνου

1495 **Λύση - Καταγγελία.** Η διάρκεια του ενοχικού δεσμού είναι ορισμένη ή αόριστη. Η ουσιωδέστερη πρακτική διαφορά αφορά στον τρόπο λύσης τους διά καταγγελίας²⁵.

Ορισμένου χρόνου είναι μια σύμβαση όταν τα μέρη έχουν ορίσει τη διάρκειά της προσδιορίζοντας το χρονικό σημείο λήξης της είτε ρητά, (π.χ. συγκεκριμένη ημερομηνία την 1.2.2009) είτε εμμέσως, συμφωνώντας, π.χ. ότι η διάρκεια της συγκεκριμένης σύμβασης είναι ένας χρόνος από της υπογραφής της. Στην περίπτωση αυτή, μόλις παρέλθει ο συμφωνηθείς χρόνος λήξης ο ενοχικός δεσμός λύεται αυτοθρόως²⁶.

1496 **Μονομερής Ανανέωση.** Βεβαίως τα μέρη μπορούν να προβλέψουν δικαίωμα μονομερούς ανανεώσεως υπέρ τους. Στην περίπτωση αυτή δηλαδή συμφωνείται ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος πριν λήξει η διάρκεια της σύμβασης δικαιούται να παρατείνει την ισχύ της, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, το οποίο μπορεί να ταυτίζεται με την αρχικώς συμφωνηθείσα διάρκεια ή να διαφέρει. Συνήθως, όταν παρέχεται συμβατικά η δυνατότητα ανανεώσεως ορίζεται ότι πρέπει να ασκηθεί εγγράφως και εντός συγκεκριμένης προθεσμίας πριν τη λήξη της σύμβασης, ούτως ώστε να μην αιφνιδιάζεται το άλλο μέρος, πληροφορούμενο μόλις την παραμονή της λήξης ότι το άλλο μέρος επέλεξε να παρατείνει τη διάρκεια του συμβατικού δεσμού. Μια άλλη ρύθμιση που συναντάται στην πράξη είναι ότι η σύμβαση αυτομάτως ανανεώνεται για συγκεκριμένη προσυμφωνημένη χρονική περίοδο, εκτός εάν το ένα μέρος, εντός συγκεκριμένης προθεσμίας προ της λήξεως δηλώσει ότι δεν επιθυμεί την ανανέωση, οπότε λήγει η σύμβαση. Μετά την πάροδο της σχετικής προθεσμίας το δικαίωμα μονομερούς παράτασης ή άρνησης της ανανεώσεως απόλλυται. Αν πάλι προβλέπεται ανανέωση μια μόνον φορά για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, παρέλθει και αυτό και τα μέρη συνεχίσουν να εκτελούν τη σύμβαση, τότε αυτή καθίσταται αορίστου χρόνου²⁷.

1497 **Σιωπηρή Ανανέωση.** Από την παραπάνω περίπτωση της ανανεώσεως για ορισμένο χρόνο πρέπει να διακριθεί η περίπτωση κατά την οποία τα μέρη δεν ανανεώνουν μεν ρητώς τη σύμβαση, -είτε διότι δεν έχει συμβατικά προβλεφθεί τέτοια δυνατότητα είτε διότι είχε μεν προβλεφθεί αλλά δεν ασκήθηκε- συνεχίζουν όμως την εκτέλεση της συμβάσεως ως εάν δεν είχε λήξει. Στην περίπτωση αυτή, και κατ' αναλογική εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 769 ΑΚ που αφορά τις εταιρίες, γίνεται δεκτό ότι η σύμβαση συνεχίζει να ισχύει και να είναι δεσμευτική για τα μέρη, αλλά έχει πλέον καταστεί αο-

25. Σημειώνεται όμως ότι στα πλαίσια του δικαίου του ανταγωνισμού, ομαδική απαλλαγή, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 2790/1999 της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών, δύνανται να έχουν μόνο οι συμβάσεις διάρκειας μικρότερης της πενταετίας.

26. Λ. Γεωργακόπουλος, ό.π. σελ. 97-102.

27. ΑΠ 849/2002, ΕλλΔνην 43,2002,1613.

ρίστου χρόνου· τη ρύθμιση αυτή υιοθέτησε και το ΠΔ 219/1991, περί εμπορικών αντιπροσώπων, άρθρο 8 παρ. 2²⁸.

Δίκαιο Ανταγωνισμού της ΕΕ. Πρέπει ακόμη να διευκρινισθεί και το ακόλουθο· ορισμένα ευρωπαϊκά νομοθετήματα από το χώρο του ελεύθερου ανταγωνισμού, ρητώς ορίζουν ότι προϋπόθεση για να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής τους ορισμένες συμβάσεις είναι είτε να έχουν είτε να μην υπερβαίνουν μια συγκεκριμένη διάρκεια. 1498

Κανονισμοί ΕΕ - Ομαδική Απαλλαγή. Αυτές είναι οι περιπτώσεις των Κανονισμών 1400/2002 της Επιτροπής, της 31ης Ιουλίου 2002, για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας και 2790/1999 της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών αντιστοίχως, που ο μὲν πρώτος ορίζει πως οι συμβάσεις που δικαιούνται ομαδικής απαλλαγής πρέπει, αν βεβαίως είναι ορισμένου χρόνου, να έχουν τουλάχιστον πενταετή διάρκεια, ενώ ο δεύτερος εξαιρεί του πεδίου εφαρμογής του αυτές που υπερβαίνουν την πενταετία. Από τα παραπάνω νομοθετήματα δεν καθορίζεται, έστω εμμέσως, η διάρκεια των σχετικών συμβάσεων²⁹. Τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν συμβάσεις ορισμένου χρόνου με διάρκεια μεγαλύτερη ή μικρότερη των πέντε ετών, που θα είναι έγκυρες, αλλά απλώς δεν θα υπάγονται, από επέμφεως δικαίου του ανταγωνισμού, στο προνομιακό καθεστώς των ομαδικών απαλλαγών. 1499

ii) Η λύση των συμβάσεων διάρκειας

a) Τακτική καταγγελία

Οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου λήγουν όταν παρέλθει ο συμφωνηθείς χρόνος. Εξ αντικειμένου όμως αυτό δεν είναι δυνατόν στις συμβάσεις αορίστου χρόνου. Από την άλλη πλευρά όμως καμία δέσμευση δεν είναι δυνατόν να ισχύει στο διηνεκές χωρίς να είναι δυνατός ο τερματισμός της, διότι αυτό θα αποτελούσε υπέρμετρη δέσμευση της προσωπικότητας, αντιτιθεμένη στα χρηστά ήθη. Γίνεται λοιπόν έτσι δεκτό ότι η αορίστου χρόνου σύμβαση λύεται μονομερώς και διά καταγγελίας και μάλιστα τακτικής³⁰.

Τύπος. Η καταγγελία είναι μονομερής απευθυντέα δήλωση βουλήσεως, μη υπαγόμενη σε τύπο, που επιφέρει αποτελέσματα όταν περιέλθει σ' αυτόν στον οποίο απευθύνεται³¹. 1500

Εύλογη προθεσμία. Τακτική είναι η καταγγελία, η οποία επιφέρει τα αποτελέσματά της μόνο όταν παρέλθει η προθεσμία που θέτει ο καταγγέλλων και εφ' όσον η προθεσμία αυτή είναι εύλογη. Ποια προθεσμία είναι εύλογη, μπορεί να συμφωνηθεί από τα μέρη και ελλείψει συμφωνίας κρίνεται *in concreto* λαμβανομένων υπ' όψη των συνθηκών και 1501

28. ΑΠ 849/2002, ό.π., Εφθεσ 68/2007 ΕπισκΕΔ Α/2007,205, ΕφΑθ 8316/1999 ΕπισκΕΔ Γ/2001,1025 επ.

29. L.Vogel/J. Vogel, Droit de la distribution automobile, 1996, p. 131.

30. ΑΠ 1805/2007 ΝοΒ 56, 153, ΑΠ 685/2003 ΧρΙΔ Γ/2003, 822.

31. Δ. Ανδρουτσόπουλος, ό.π. σελ. 273-274, Εφθεσ 1876/2002 ΕπισκΕΔ 2003,437.

ιδίως του χρόνου που διήρκεσε η σύμβαση, αλλά και άλλων παραγόντων, όπως ενδεικτικά των επενδύσεων του δέκτη της καταγγελίας³².

- 1502 **Προθεσμία Καταγγελίας.** Ειδικά όμως το ΠΔ 219/1991 προσδιορίζει στη διάταξη του άρθρου 8 παρ. 4, την προθεσμία που απαιτείται, αναλόγως της διάρκειας της σύμβασης. Συγκεκριμένα προβλέπεται προθεσμία καταγγελίας ενός μηνός για το πρώτο έτος της σύμβασης, δύο μηνών από την αρχή του δεύτερου έτους, τριών μηνών από την αρχή του τρίτου έτους, τεσσάρων μηνών από την αρχή του τέταρτου έτους, πέντε μηνών από την αρχή του πέμπτου έτους και έξι μηνών από την αρχή του έκτου και τα επόμενα έτη. Δεν είναι δε δυνατόν να ορισθούν μικρότερες προθεσμίες, με συμφωνία των συμβαλλομένων, είναι όμως δυνατόν να ορισθούν μεγαλύτερες.

Οι παραπάνω προθεσμίες κατ' αναλογίαν μπορεί να θεωρηθούν ως εύλογες και για τις λοιπές συμβάσεις εμπορικής συνεργασίας, τάση που φαίνεται να ακολουθείται και στη νομολογία^{33,34}. Εξ άλλου μετά την πρόσφατη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 4 του Ν 3557/2007 (ΦΕΚ Α' 100/14.5.2007), που όρισε ότι «... οι διατάξεις του ΠΔ 219/1991 εφαρμόζονται αναλόγως και στις συμβάσεις ...β) αποκλειστικής διανομής, εφόσον ως συνέπεια της σύμβασης αυτής ο διανομέας ενεργεί ως τμήμα της εμπορικής οργάνωσης

32. Α. Αργυριάδης, Καταγγελία εμπορικής αντιπροσωπείας - Προϋποθέσεις και Συνέπειες, ΕΕμπΔ, 1987, 153-158, ιδίως σελ. 156-157, Δ. Ανδρουτσόπουλος, ό.π. 279, επ. Λ. Γεωργακόπουλος, ό.π. σελ. 108-109, 119 καθώς και νομολογιακή αντιμετώπιση σε ΑΠ 1805/2007 ΝοΒ 56,143, ΑΠ 53/2007 ΝοΒ 55,1378επ., ΑΠ 12/2004 ΕΕμπΔ 2005,44 επ., ΑΠ Ολ 13/2004 ΑρχΝ 2004/724.

33. ΑΠ 1805/2007 ΝοΒ 56,143, και σύμφωνη γνώμη Απ. Γεωργιάδη σχετικά με τις συμβάσεις δικαιόχρησης, Απ. Γεωργιάδης, Νέες Μορφές Συμβάσεων της Σύγχρονης Οικονομίας, 5η έκδ. 2008, σελ. 263-264. Εύλογη πάντως είναι η κριτική του Χρ. Μαστροκώστα που αντιτίθεται στην αυτόματη εφαρμογή των προθεσμιών του ΠΔ 219/1991 στη σύμβαση διανομής, ιδ. Χρ. Μαστροκώστα Έννοια της Σύμβασης Εμπορικής Διανομής, 2005, σελ. 115-117. Προ της εισαγωγής του ΠΔ 219/1991, οι συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας υπήγοντο αποκλειστικά στις διατάξεις περί εντολής του ΑΚ. Η εντολή ανακαλείται ελευθέρως από τον εντολέα (ΑΚ 724 εδ. 1) αλλά σε περίπτωση που έχει δοθεί προς το συμφέρον και του εντολοδόχου ο εντολέας εγκύρως παραιτείται από το δικαίωμά του αυτό (ΑΚ 724 εδ. 2), της μονομερούς ανακλήσεως. Επειδή ο εντολοδόχος ελάμβανε προμήθεια, γινόταν, ορθώς δεκτό ότι ο εντολέας καταρτίζοντας τη σύμβαση είχε παραιτηθεί του δικαιώματος μονομερούς ανακλήσεως της εντολής και είχε καταρτισθεί σύμβαση αορίστου χρόνου.

34. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ, ειδικά, ότι τα παραπάνω ισχύουν κατ' αρχήν και για τις συμβάσεις διανομής αυτοκινήτων αορίστου διάρκειας, παρά το γεγονός ότι ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1400/2002 της Επιτροπής, της 31ης Ιουλίου 2002, για την εφαρμογή του άρθρου 81 παρ. 3 της συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας, προκειμένου να ορίσει ποιες αορίστου χρόνου συμβάσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του να προβλέπεται διετής και σε ορισμένες περιπτώσεις μονοετή προθεσμία καταγγελίας. Και τούτο διότι ο Κανονισμός εκ της φύσεώς του ως Κανονισμός ομαδικής απαλλαγής στα πλαίσια του ευρωπαϊκού δικαίου του ανταγωνισμού, δεν επιβάλλει στα μέρη συγκεκριμένες υποχρεώσεις ως προς τη διάρκεια της συμβάσεως, αλλά προσδιορίζει υπό ποιες προϋποθέσεις συμβάσεις περιέχουσες όρους κατ' αρχήν αντιβαίνοντες το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού θεωρούνται έγκυρες. Μια από αυτές είναι και η πρόβλεψη τακτικής καταγγελίας υπό διετή (ή σ' ορισμένες περιπτώσεις μονοετή) προθεσμία. Έλλειψη όμως συνολολόγησης τέτοιου όρου δεν καθιστά τη σύμβαση άκυρη, έχει ως μόνη συνέπεια την αδυναμία υπαγωγής της σύμβασης στο καθεστώς ομαδικής απαλλαγής και ταυτόχρονα εφαρμογή του γενικού καθεστώτος για το ποια προθεσμία θα θεωρηθεί εύλογη για να σπηρίζει την τακτική καταγγελία.

του προμηθευτή...», είναι προφανές ότι και σ' αυτές τις συμβάσεις αποκλειστικής διανομής, ισχύουν οι παραπάνω προθεσμίες.

b) Έκτακτη καταγγελία

Σπουδαίος λόγος. Η έκτακτη καταγγελία διαφέρει από την τακτική κατά το ότι δεν επιφέρει τα αποτελέσματά της μετά την πάροδο της ταχθείσας προθεσμίας, αλλά μόλις περιέλθει στον καταγγελλόμενο, υπό μία προϋπόθεση: ότι συντρέχει σπουδαίος λόγος δικαιολογών τη λύση του ενοχικού δεσμού από τον καταγγέλλοντα· στην περίπτωση αυτή το κύρος της καταγγελίας ερείδεται στην ύπαρξη ή μη του σπουδαίου λόγου³⁵. Η έκτακτη καταγγελία προβλέπεται ρητά και στο ΠΔ 219/1991, άρθρο 8 παρ. 8.

Τι συνιστά σπουδαίο λόγο; Γίνεται εν γένει δεκτό ότι σπουδαίο λόγο συνιστά κάθε περιστατικό εξ αιτίας του οποίου, λαμβανομένων υπ' όψη των σκοπών της σύμβασης και της καλής πίστης, δεν είναι δυνατόν να απαιτηθεί από τον καταγγέλλοντα να συνεχίσει την εκτέλεση της σύμβασης³⁶. Αυτονόητο είναι ότι τα μέρη μπορούν να ορίσουν εκ των προτέρων ποιο περιστατικό θα αποτελεί σπουδαίο λόγο δικαιολογώντας τη λύση της μεταξού τους συμβάσεως. Σημειωτέο ακόμη, ότι όπως γίνεται δεκτό και στη νομολογία, δεν απαιτείται να αναφέρεται στην καταγγελία ο σπουδαίος λόγος· αρκεί να υπάρχει³⁷.

Συχνά ακόμη στην πράξη παρατηρείται και το φαινόμενο να προβλέπεται συνδυασμός τακτικής και εκτάκτου καταγγελίας. Δηλαδή συμφωνείται ότι αν επέλθει ένα συγκεκριμένο γεγονός, (συνήθως από υπαιτιότητα του άλλου), που θίγει τα συμφέροντα του ενός, το μέρος που θίγεται οφείλει να θέσει στο άλλο προθεσμία για να επανορθώσει τη δυσμενή κατάσταση που δημιουργήθηκε σε βάρος του και αν η προθεσμία παρέλθει άπρακτη, τότε δικαιούται να καταγγείλει τη σύμβαση για σπουδαίο λόγο.

c) Έλεγχος της καταγγελίας

Η καταγγελία όταν γίνει χωρίς τήρηση των προϋποθέσεων κύρους της, τήρηση προθεσμίας στην τακτική, ύπαρξη σπουδαίου λόγου στην έκτακτη, ασφαλώς πάσχει. Εξ άλλου η καταγγελία, όπως και κάθε άλλο δικαίωμα στην ελληνική έννομη τάξη, απαγορεύεται να ασκηθεί καταχρηστικά (281 ΑΚ)³⁸. Ποια όμως είναι η συνέπεια της παθολογίας αυτής;

35. Α. Αργυριάδης, Δ. Ανδρουτσόπουλος, ό.π. σελ. 279-293, Λ. Γεωργακόπουλος, ό.π. 151.

36. Δ. Ανδρουτσόπουλος, ό.π. σελ. 283. Ενδεικτικά από τη νομολογία ΑΠ 1805/2007, ό.π., ΑΠ 849/2002 ΕλλΔνη 43,2002,1613, ΕφΘεσ 68/2007 ΕπισκεΔ Α/2007,205επ., ΕφαΘ 2817/2007 ΔΕΕ 2007/972,1327, ΕφαΘ 2367/2006 ΔΕΕ 2006/300, ΕφαΘ 1912/200, ΕφαΘ 8316/1999 ΕΕμπΔ 2000,1025.

37. ΑΠ 1805/2007 ΝοΒ 56,143, ΕφαΘ 5361/2006 ΝοΒ 56,149.

38. Συνήθως θεωρούνται καταχρηστικές οι καταγγελίες που γίνονται παρά την εύλογη πεποίθηση που δημιούργησε η μια πλευρά (συνήθως) ο παραγωγός στην άλλη ότι θα συνεχισθεί η συνεργασία με αποτέλεσμα η τελευταία να προβεί σε σημαντικές επενδύσεις στις οποίες άλλως δεν θα προέβαινε, (*venire contra factum proprium*), πρβλ. Χρ. Μαστροκώστα, ό.π. σελ. 121 επ. Για μια ευρύτερη θεώρηση της καταχρηστικότητας της καταγγελίας και σύνδεση της αυτής (καταχρηστικότητας) με την απόσβεση των επενδύσεων του καταγγελομένου, ιδ. Γ. Μπαμπέτα, ό.π. σελ. 378-385.

- 1505 **Προβληματική άσκηση καταγγελίας.** Θεωρητικά η καταγγελία που λείπουν οι προϋποθέσεις της, ο επικληθείς σπουδαίος λόγος, ή η εύλογη προθεσμία, ή αν πάλι ασκήθηκε καταχρηστικά, θα μπορούσε να θεωρηθεί άκυρη και να λογισθεί ως μη γενομένη, κατ' άρθρο 180 ΑΚ· στην περίπτωση αυτή τα μέρη θα έπρεπε να συνεχίσουν την εκτέλεσή της και τυχόν άρνησή της θα συνιστούσε συμβατική παράβαση και θα γεννούσε αξίωση αποζημιώσεως της άλλης πλευράς. Θα μπορούσε ακόμη να γίνει δεκτό, ότι κατά μετατροπή, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 182 ΑΚ, ισχύει ως τακτική με όποια προθεσμία θεωρείται εύλογη για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Θα μπορούσε τέλος να θεωρηθεί ότι, η καταγγελία ως ανατιώδης δικαιοπραξία³⁹ επιφέρει πάντα το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, την λύση του ενοχικού δεσμού, αλλά αν πάσχει γεννά υποχρέωση αποζημιώσεως εις βάρος του καταγγέλλοντος⁴⁰.
- 1506 **Η θέση της νομολογίας.** Η νομολογία φαίνεται να μην έχει ακόμη πλήρως παγιωθεί.

Η τακτική καταγγελία που έγινε χωρίς την τήρηση ευλόγου προθεσμίας, -που συχνά λέγεται και άκαιρη- γίνεται συνήθως δεκτό ότι επέφερε μεν τη λύση του ενοχικού δεσμού, αλλά είναι παράνομη και έτσι γεννά αξίωση αποζημιώσεως υπέρ του δέκτη της καταγγελίας, κατά τις διατάξεις του άρθρου 914⁴¹. Έχει όμως επίσης γίνει δεκτό ότι ισχύει κατά μετατροπή ως τακτική για την εύλογη προθεσμία και θα επιφέρει τη λύση του συμβατικού δεσμού, όταν, πράγματι συμπληρωθεί ο χρόνος της εύλογης προθεσμίας⁴², ή ακόμη ότι δεν επέρχεται η λύση της συμβάσεως⁴³.

Στην έκτακτη καταγγελία η νομολογία φαίνεται να διστάζει ακόμη περισσότερο να αποκρυσταλλώσει την άποψή της. Εάν δεν συντρέχει σπουδαίος λόγος, άλλοτε γίνεται δεκτό ότι επήλθε μεν η λύση της σύμβασης αλλά οφείλεται αποζημίωση⁴⁴, άλλοτε πάλι ότι είναι άκυρη, δεν επιφέρει τη λύση του ενοχικού δεσμού⁴⁵. Στην τελευταία μάλιστα περίπτωση η άκυρη καταγγελία μπορεί να αποτελεί σπουδαίο λόγο για να καταγγείλει ο δέκτης της πρώτης, άκυρης, καταγγελίας τη σχέση για σπουδαίο λόγο⁴⁶. Ιδιαίτερα στις συμβάσεις

39. Έτσι, ΕφΑθ 986/2005 ΔΕΕ 2005,701.

40. Παρατηρείται, εύστοχα, ότι η ακυρότητα της πάσχουσας καταγγελίας δεν είναι προς το συμφέρον του δέκτη, αφού ο εξαναγκασμός της άλλης πλευράς στην εκτέλεση των συμβατικών της υποχρεώσεων πρακτικά είναι πολύ δύσκολος. Από την άλλη μεριά, ο δέκτης της καταγγελίας συχνά επικαλείται την ακυρότητα στα πλαίσια δίκης ασφαλιστικών μέτρων που ανοίγει προκειμένου να επιτύχει να διαταχθεί, υπό τη μορφή της ρυθμίσεως προσωρινής καταστάσεως ο καταγγείλος να εκτελεί τις υποχρεώσεις του.

41. ΑΠ 1805/2007 ΝοΒ 56,143, 849/2002 ΝοΒ 2003,47, ΕφΑθ 986/2005 ΔΕΕ 2005,701, ΕφΘεσ 1876/2002 ΕπισκΕΔ 2003,437.

42. ΕφΘεσ 986/2007 ΕπισκΕΔ 2007,891.

43. ΕφΘεσ 927/2007 Επισκ ΕΔ 2007,1175.

44. ΑΠ 588/2002 ΧρΙΔ 2002,630-631, ΕφΑθ 1912/2004 ΔΕΕ 2004,930· κριτικά για την άποψη αυτή Α. Γεωργιάδης, *ό.π.*, σελ. 265-266.

45. ΕφΘεσ 927/2007 ΕπισκΕΔ 2007,1175, ΕφΘεσ 68/2007 ΕπισκΕΔ, 2007,204-217, ΕφΑθ 5539/2001 ΕπισκΕΔ 2002,418-424, ΜΠρΑθ 2071/1997 ΔΕΕ 197,579.

46. ΕφΘεσ 68/2007 ΕπισκΕΔ 2007,204-217, ΕφΑθ 8316/1999 ΧρΙΔ 2001,353.

δικαιόχρησης, η νομολογία φαίνεται πιο διατεθειμένη να θεωρήσει άκυρες τις έκτακτες καταγγελίες, όταν πάσχει ο σπουδαίος λόγος στον οποίο βασίζονται⁴⁷.

Στην περίπτωση που κριθεί ότι το δικαίωμα καταγγελίας ασκήθηκε καταχρηστικώς και άρα παρανόμως, η κυριαρχούσα τάση φαίνεται να δέχεται ότι αφενός σε κάθε περίπτωση, βάσει των διατάξεων 281 και 914 ενδεχομένως και 919 ΑΚ, οφείλεται αποζημίωση, και αφ' ετέρου επέρχεται η λύση του ενοχικού δεσμού⁴⁸.

3. Συμβάσεις πλαίσιο

Περιεχόμενο. Από μία άλλη έποψη πρέπει να σημειωθεί ότι οι υπό συζήτηση συμβάσεις αποτελούν συμβάσεις πλαίσιο⁴⁹. Προσδιορίζουν δηλαδή το γενικό πλαίσιο της επιχειρηματικής συνεργασίας, χωρίς να ρυθμίζουν εξαντλητικά αυτό. Έτσι στο πλαίσιο της εκτέλεσως των συμβατικών παροχών που έχουν αναληφθεί με αυτές καταρτίζονται και εκτελούνται πολλές άλλες διακριτές και ειδικότερες συμβάσεις. 1507

Σε εκτέλεση μιας συμβάσεως διανομής, π.χ., ο παραγωγός πωλεί και μεταβιβάζει στον διανομέα προς μεταπώληση περισσότερα εμπορεύματα. Για την κάθε μεταβίβαση καταρτίζεται διακριτή σύμβαση και φυσικά κάθε σύμβαση από αυτές υπάγεται στις αντίστοιχες ρυθμίσεις του νόμου (π.χ. για τα πραγματικά ελαττώματα).

B. Οι κυριότερες συμβάσεις

Εμπορική Αντιπροσωπεία - Διανομή - Δικαιόχρηση. Οι κυριότερες συμβάσεις στο σύγχρονο εμπόριο είναι αυτές της εμπορικής αντιπροσωπείας, της εμπορικής διανομής και της δικαιόχρησης. Σε όλες ο παραγωγός δημιουργεί ένα δίκτυο για να διαθέσει μέσω αυτού τα εμπορεύματά του. Στα πλαίσια του δικτύου δημιουργείται μια διαρκής σχέση μεταξύ του παραγωγού και του εμπορικού συνεργάτη. Η σχέση αυτή είναι πιο χαλαρή στην εμπορική αντιπροσωπεία, αφού ο αντιπρόσωπος μεσολαβεί, ενώ ο παραγωγός εξακολουθεί να ελέγχει τη διάθεση του προϊόντος και ιδιαίτερα στενή στη σχέση δικαιόχρησης, όπου υπάρχει πλήρης ενσωμάτωση του εμπορικού συνεργάτη στο σύστημα προωθήσεως του παραγωγού· από της επόψεως αυτής στη μέση βρίσκεται το σύστημα της εμπορικής διανομής, όπου ο διανομέας παραμένει ανεξάρτητος επιχειρηματίας που αναλαμβάνει τον κίνδυνο της μεταπωλήσεως των συμβατικών προϊόντων⁵⁰. 1508

Εκ παραλλήλου και οι τρεις υπό ανάλυση συμβάσεις αποτελούν συμβάσεις επιμελείας συμφερόντων τρίτου. Δηλαδή, οι υποχρεώσεις του εμπορικού συνεργάτη δεν περιορίζονται στη διάθεση των προϊόντων, δεν αποτελούν απλώς περισσότερες στιγμιαίες πω-

47. ΕφΑθ 2817/2007 ΔΕΕ 2007,972, 1327, ΕφΑθ 8527/2006 ΔΕΕ 2007,609, ΕφΑθ 5361/2006 ΝοΒ 56,149· πρβλ. σύμφωνη γνώμη Απ. Γεωργιάδη, ό.π., σελ. 267.

48. ΑΠ Ολ 13/2004 ΑρΧΝ 2004/724, ΕφΑθ 3879/2007 ΕπισκΕΔ 2007,165, ΕφΑθ 1510/2006 ΔΕΕ 2006,792.

49. Πρβλ. *Νούφρη - Φαρμακίδη*, Η σύμβαση αποκλειστικού διανομέα, Αθήνα 1990, σελ. 7 και *Χρ.Μαστροκόστα*, ό.π. σελ. 26-28 και 91-95.

50. *Θ. Λιακόπουλος*, ό.π., σελ. 178-179, πρβλ. Απ. Γεωργιάδη, ό.π., σελ. 236-237.

λήσεις αυτών ή παροχές υπηρεσιών, αλλά περιλαμβάνουν τη δέσμευση του εμπορικού συνεργάτη να φροντίζει και να προωθεί με πολλούς τρόπους (διαφήμιση, κ.λπ.) τα συμβατικά προϊόντα.

Μέχρι την εισαγωγή του ΠΔ 219/1991, οι συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας και εμπορικής διανομής ρυθμιζόταν κατά την παγία διατύπωση της νομολογίας, ως προσομοιάζουσες προς τη ρυθμιζόμενη στον Εμπορικό Νόμο σύμβαση παραγγελίας, από τις διατάξεις περί εντολής του ΑΚ (713 επ.), στις οποίες παρέπεμπε η διάταξη του άρθρου 91 ΕΝ, σε συνδυασμό προς τη διάταξη του άρθρου 3 του ΕισΝΑΚ. Μετά την εισαγωγή του ΠΔ 219/1991 για τους εμπορικούς αντιπροσώπους και παρά την επέκταση της αναλογικής του εφαρμογής και στις συμβάσεις εμπορικής διανομής, η νομολογία εξακολουθεί να παραπέμπει και στις διατάξεις περί εντολής, συμπληρωματικά⁵¹.

Λιγότερο συχνές πλέον είναι στην πράξη οι συμβάσεις παραγγελίας και πρακτορείας που επίσης παρουσιάζονται εν συνεχεία συνοπτικά.

1. Σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας

Η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας είναι η μόνη που ρυθμίζεται από ειδικό νομοθέτημα, το ΠΔ 219/1991 (όπως τροποποιήθηκε και ισχύει) περί εμπορικών αντιπροσώπων. Το ΠΔ αυτό εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη προκειμένου να προσαρμοσθεί η τελευταία προς τις διατάξεις της Οδηγίας 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Ε.Κ.) «για τον συντονισμό των δικαίων των κρατών - μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξαρτήτους επαγγελματίες)», Επίσημη Εφημερίδα των ΕΚ L 382 της 31.12.1986.

i. Ορισμός - Χαρακτηριστικά

- 1509 **Χαρακτηριστικά.** Εμπορικός αντιπρόσωπος είναι εκείνος ο οποίος (άρθρο 1 παρ. 2 του ΠΔ 219/1991) υπό την ιδιότητά του ως ανεξαρτήτου μεσολαβητή, αναλαμβάνει σε διαρκή βάση και επ' ονόματι και για λογαριασμό άλλου προσώπου (αντιπροσωπευόμενος), είτε να διαπραγματεύεται είτε να διαπραγματεύεται και να συνάπτει συμβάσεις προώθησης εμπορευμάτων ή υπηρεσιών⁵². Είναι δηλαδή ο εμπορικός αντιπρόσωπος ένας ανεξάρτητος επιχειρηματίας ο οποίος, χρησιμοποιώντας την δική του επαγγελματική οργάνωση, μεριμνά για τις υποθέσεις του αντιπροσωπευόμενου (κατά κανόνα του παραγωγού)⁵³, κατά τρόπο διαρκή. Έτσι διακρίνεται από τον μεσίτη που ευκαιριακά υποδεικνύει ευκαιρία για τη σύναψη συμβάσεως (703 ΑΚ). Εξ άλλου στα πλαίσια της εμπορικής

51. Πλέον πρόσφατα, ΑΠ 53/2007 ΝοΒ 55,1378, ΧρΙΔ 2007,344. Εξ άλλου η νομολογία για μακρό χρονικό διάστημα δεν διέκρινε μεταξύ δύο μορφών συμβάσεως, εμπορικής αντιπροσωπείας και διανομής, πρβλ. Χρ. Μαστροκόστα, ό.π. σελ. 15-16.

52. Πρβλ. Δ. Ανδρουτσοπούλου, Η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, 1968, σελ. 8-10, Μ. Βαρελά, εις Γ. Τριανταφυλλάκη, (επιμ.) Εφαρμογές εμπορικού Δικαίου τ.3α, Αθήνα 2007, σελ. 163, ΑΠ 53/2007 ΝοΒ 55,1378.

53. Σε σύνθετα δίκτυα διανομής είναι δυνατόν να υπάρχουν περισσότερες βαθμίδες. Έτσι ο εμπορικός αντιπρόσωπος μπορεί να αντιπροσωπεύει τον κυρίως αντιπρόσωπο και όχι τον ίδιο τον παραγωγό. Στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται περί «υποαντιπροσωπείας». Το ΠΔ 219/1991 προβλέ-

αντιπροσωπείας είτε ο παραγωγός πωλεί απ' ευθείας είτε ο αντιπρόσωπος καταρτίζει τη σύμβαση επ' ονόματί και για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου· έτσι διακρίνεται από τον παραγγελιοδόχο (90 EN) που καταρτίζει τις συμβάσεις επ' ονόματι του, αλλά για λογαριασμό του παραγγελέως⁵⁴. Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι η σχέση εμπορικής αντιπροσωπείας είναι εσωτερική σχέση μεταξύ του αντιπροσωπευόμενου και του παραγωγού, ενώ η πληρεξουσιότητα που τυχόν εμφανίζει ο πρώτος έναντι τρίτων αποτελεί την εξωτερική σχέση.

Ασφαλώς στην πράξη τα μέρη διαθέτουν ευρεία ευχέρεια να διαμορφώσουν το περιεχόμενο της συμβάσεώς τους στα πλαίσια των κανόνων του ελευθέρου ανταγωνισμού. Έτσι η σχέση αντιπροσωπείας μπορεί να είναι αποκλειστική, όταν ο παραγωγός δεσμεύεται για ορισμένη περιοχή ή ορισμένο κύκλο πελατών να μην χρησιμοποιήσει άλλον εμπορικό αντιπρόσωπο.

ii. Δικαιώματα - Υποχρεώσεις των μερών

Υποχρέωση προώθησης συμφερόντων. Η βασική υποχρέωση του εμπορικού αντιπροσώπου είναι να μεριμνά για την προώθηση των συμφερόντων του αντιπροσωπευόμενου, την προώθηση των προϊόντων του δηλαδή, δρώντας νόμιμα και με βάση την καλή πίστη. Οφείλει να ασχολείται με τη διαπραγμάτευση και ενδεχομένως την κατάρτιση των συμβάσεων που του έχουν ανατεθεί από τον αντιπροσωπευόμενο· ακόμη να ανακοινώνει κάθε αναγκαία πληροφορία διαθέτει και να συμμορφώνεται προς τις εύλογες υποδείξεις του (άρθρο 4 παρ. 1 ΠΔ 219/1991). 1510

Υποχρέωση μη ανταγωνισμού. Γίνεται ακόμη δεκτό ότι, εκτός αντιθέτου συμφωνίας, ο αντιπρόσωπος έχει υποχρέωση μη ανταγωνισμού έναντι του αντιπροσωπευόμενου⁵⁵. Έτι περαιτέρω, είναι δυνατόν να συμφωνηθεί ότι και μετά τη λήξη της συμβάσεως ο αντιπρόσωπος οφείλει να μην ανταγωνίζεται τον αντιπροσωπευόμενο. Η ρήτρα αυτή είναι έγκυρη εφ' όσον έχει συνομολογηθεί εγγράφως και αφορά τον γεωγραφικό τομέα και τον τύπο των εμπορευμάτων όπου δραστηριοποιείται ο αντιπρόσωπος· σε κάθε περίπτωση η υποχρέωση αυτή μη ανταγωνισμού δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα έτος (άρθρο 10 ΠΔ 219/1991). 1511

Υποχρέωση εγγραφής στο Εμπορικό Επιμελητήριο. Ο εμπορικός αντιπρόσωπος υποχρεούται να εγγραφεί στο οικείο Εμπορικό Επιμελητήριο (άρθρο 1 παρ. 2 εδ. α' ΠΔ 219/1991)· η υποχρέωση όμως αυτή δεν είναι επί ποινή ακυρότητας και επομένως η παράβασή της δεν καθιστά τη σύμβαση άκυρη⁵⁶. 1512

πει ρητά το δικαίωμά του εμπορικού αντιπροσώπου να διατηρεί υπο αντιπροσώπους στην έδρα της εγκατάστασής του και στον γεωγραφικό τομέα που δραστηριοποιείται (άρθρο 1 παρ. 3 εδ. β').

54. Πρβλ. Θ. Λιακόπουλο, ό.π. σελ. 180-181.

55. Πρβλ. Δ. Ανδρουτσόπουλο, ό.π., σελ. 165, Μιχ.-Θεοδ. Μαρίνο, ό.π. σελ. 674, ΠΠρΑθ 11486/1980 ΕΕμπΔ 1981,50, ΠΠρΑθ 14284/1981 ΕΕμπΔ 1982,145.

56. ΕφΠατρ 310/2002 ΕπισκΕΔ 2002,807, πρβλ. Μ. Βαρελά, εις Γ. Τριανταφυλλάκη (επιμ.), ό.π. σελ. 166.

1513 **Υποχρέωση διάθεσης πληροφοριών.** Ο αντιπροσωπευόμενος οφείλει να θέτει στη διάθεση του εμπορικού αντιπροσώπου τα αναγκαία πληροφοριακά έγγραφα και τις πληροφορίες για την εκτέλεση της συμβάσεως· οφείλει ακόμη μόλις προβλέψει ότι ο όγκος των συναλλαγών θα είναι αισθητά μικρότερος από εκείνον που θα ανέμενε ο αντιπρόσωπος να τον ενημερώσει εντός ευλόγου προθεσμίας. Τέλος οφείλει να ενημερώνει τον αντιπρόσωπο για την εκτέλεση της κάθε εμπορικής πράξης για την οποία ο αντιπρόσωπος μεσολάβησε (άρθρο 4 παρ. 2, 3 ΠΔ 219/1991).

Οι παραπάνω διατάξεις των παρ. 1, 2 και 3 του άρθρου 4 του ΠΔ 219/1991 είναι αναγκαστικού δικαίου (άρθρο 4 παρ. 4 του ΠΔ 219/1991).

1514 **Αμοιβή αντιπροσώπου.** Ο αντιπρόσωπος δικαιούται σε κάθε περίπτωση, ακόμη δηλαδή και αν δεν συμφωνήθηκε μεταξύ των μερών, αμοιβής. Η αμοιβή, εάν δεν έχει προσδιορισθεί συμβατικά το ύψος της, υπολογίζεται ως ποσοστό επί της αξίας των συμβατικών συναλλαγών, και βάσει των τοπικών συνθηκών, ελλείψει δε τοπικών συνθηκών, δικαιούται εύλογη αμοιβή (άρθρο 5 παρ. 1, 2 ΠΔ 219/1991). Το δικαίωμα του αντιπροσώπου σε αμοιβή καλύπτει, πέρα από τις συμβάσεις που συνήφθησαν χάρις στη μεσολάβησή του, και αυτές που συνήφθησαν με τρίτο με τον οποίον ο αντιπροσωπευόμενος είχε ήδη συνάψει σύμβαση χάρι σε προηγούμενη παρέμβαση του αντιπροσώπου· ακόμη στην περίπτωση που ο αντιπρόσωπος είναι αρμόδιος για έναν καθορισμένο γεωγραφικό τομέα ή κύκλο πελατών (αποκλειστικός αντιπρόσωπος) δικαιούται αμοιβής για κάθε συναλλαγή με πελάτη που ανήκει στον συμφωνημένο γεωγραφικό τομέα ή κύκλο (άρθρο 6 παρ. 1 ΠΔ 219/1991). Ακόμη και αν η συναλλαγή πραγματοποιηθεί μετά τη λήξη της συμβάσεως αντιπροσωπείας, ο αντιπρόσωπος δικαιούται αμοιβής (προμηθείας) εφ' όσον αυτή γίνει εντός ευλόγου χρόνου από τη λήξη και οφείλεται κυρίως, (άρα όχι αποκλειστικώς) στη δραστηριότητά του (άρθρο 6 παρ. 2 ΠΔ 219/1991). Είναι ακόμη δυνατόν, στην περίπτωση αντικαταστάσεως εμπορικού αντιπροσώπου από άλλον, η προμήθεια να κατανεμηθεί μεταξύ των δύο, αν αυτό θεωρηθεί δίκαιο (άρθρο 6 παρ. 3 ΠΔ 219/1991). Η αξίωση αμοιβής γεννάται όταν ο αντιπροσωπευόμενος ή τρίτος εξετέλεσε τη συναλλαγή ή ο αντιπροσωπευόμενος όφειλε να την εκτελέσει δυνάμει συμφωνίας με τον τρίτο (άρθρο 7 παρ. 1 ΠΔ 219/1991).

2. Σύμβαση διανομής

Στο σύγχρονο εμπόριο η προώθηση κάθε προϊόντος ενός παραγωγού γίνεται κατά τρόπο οργανωμένο, με την επεξεργασία συγκεκριμένης πολιτικής προβολής και προωθήσεως του, και συχνά με τη διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης εικόνας για το κάθε προϊόν που αποτελεί σημαντικό περιουσιακό στοιχείο του παραγωγού, αναλόγως βεβαίως πάντα και της φύσης και των ιδιαιτεροτήτων του κάθε προϊόντος. Ταυτοχρόνως επιβάλλεται η γενική πολιτική να εξειδικεύεται προκειμένου να ληφθούν υπόψη κατά την προώθηση τοπικές, οικονομικές, εμπορικές, επιχειρησιακές και πολιτιστικές ιδιομορφίες. Έτσι διαμορφώνονται δίκτυα συνεργασίας ανεξαρτήτων επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικό επίπεδο του εμπόρου.

1515 **Δίκτυα περισσότερων βαθμίδων.** Στην απλούστερη μορφή έχουμε τον παραγωγό και τον διανομέα που μεταπωλεί στον τελικό καταναλωτή. Μπορεί όμως να μεσολαβεί μετα-

ξύ παραγωγού και διανομέα ένας χονδρέμπορος, (που καμία φορά λέγεται και εισαγωγέας, όταν τα προϊόντα εισάγονται από την αλλοδαπή στη χώρα μας)· άλλοτε πάλι μεταξύ του διανομέα και του τελικού καταναλωτή μεσολαβεί άλλο ένα επίπεδο (υποδιανομέας). Δεν θα επεκταθούμε εδώ περαιτέρω στην ανάλυση της δομής των δικτύων διανομής. Επισημαίνουμε απλώς ότι οι μεταξύ τους συμβάσεις είναι σχεδόν πάντα συμβάσεις διανομής, ενδέχεται όμως να συναντήσουμε και συνδυασμό συμβάσεως εμπορικής διανομής και εμπορικής αντιπροσωπείας⁵⁷.

ι. Ορισμός - Χαρακτηριστικά

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Ο διανομέας είναι ένας ανεξάρτητος επιχειρηματίας, 1516 δραστηριοποιούμενος ιδίω ονόματι, ιδίω λογαριασμό και ιδίω κινδύνω, ο οποίος έχει αναλάβει μετά από συμφωνία και εξουσιοδότηση με τον παραγωγό την προώθηση των προϊόντων. Η νομολογία δέχεται πλέον ότι η σύμβαση διανομής είναι «*δημιούργημα της σύγχρονης οικονομίας και μόρφωμα, που εξυπηρετεί τις συναλλακτικές ανάγκες της διεπιχειρησιακής συνεργασίας, ως απόρροια της ... αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων και ιδίως της ελευθερίας προσδιορισμού του περιεχομένου τους, αποτελεί..... δηλαδή ιδιόρρυθμη διαρκής[ς] ενοχική [...] σύμβαση [...], κατά τη διάρκεια της οποίας ο ένας συμβαλλόμενος (παραγωγός ή χονδρέμπορος) υποχρεούται να πωλεί ... στον άλλο διανομέα τα συμβατικά εμπορεύματα, τα οποία στη συνέχεια ο τρίτος μεταπωλεί σε τρίτους στο δικό του όνομα, για δικό του λογαριασμό και με δικό του επιχειρησιακό κίνδυνο...*»⁵⁸. Το γεγονός ότι ο διανομέας δραστηριοποιείται ως ανεξάρτητος έμπορος τον διαφοροποιεί, εννοιολογικά από τον εμπορικό αντιπρόσωπο⁵⁹.

Αναλογική εφαρμογή διατάξεων ΠΔ 219/1991. Παγίως στη νομολογία η σύμβαση δι- 1517 ανομής αντιμετωπίζονταν, όπως και η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, με την εφαρμογή των διατάξεων περί παραγγελίας του άρθρου 91 ΕΝ, που παρέπεμπαν στις περί εντολής διατάξεις⁶⁰. Μετά την υιοθέτηση του ΠΔ 219/1991, και υπό το δεδομένο της συγγένειας των δύο συμβατικών μορφών προέκυψε το ζήτημα της αναλογικής εφαρμογής του τελευταίου και στη σύμβαση εμπορικής διανομής, ιδίως στο ζήτημα της αποζημιώσεως πελατείας (όπου η νομολογία ταλαντευόταν ιδ. εν συνεχεία υπό V), αλλά και την προθεσμία καταγγελίας όπου η νομολογία έτεινε να υιοθετήσει ως εύλογες τις αυτές προθεσμίες, κατά τα ήδη υπό ΙVΑ2 αναπτυχθέντα. Με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 4 εδ. Β΄ του Ν 3557/2007, (ΦΕΚ Α΄ 100/14.5.2007) ο νομοθέτης όρισε ότι οι διατάξεις του ΠΔ 219/1991 εφαρμόζονται αναλόγως και στις «*συμβάσεις αποκλειστικής διανομής,*

57. ΑΠ 212/2006, ό.π.

58. ΑΠ 139/2006 ΔΕΕ 2006,649, πρβλ. Χρ. Μαστροκώστα, ό.π., ιδίως σελ. 47 επ. και Νούφρη Φαρμακίδη, ό.π., σελ. 7-9.

59. Θ. Λιακόπουλος, ό.π. σελ. 191-192, Μ. Βαρελά- Γ. Τριανταφυλλάκης, Σύμβαση αποκλειστικής διανομής, εις: Γ. Τριανταφυλλάκη, (επιμ.): Εφαρμογές Εμπορικού Δικαίου τ. 3α, 2007 σελ. 188-190, ΑΠ 139/2006, ό.π., ΑΠ 53/2007, ό.π., ΑΠ 1805/2007 ό.π., 212/2006 ό.π.

60. ΑΠ 812/1991 ΕλλΔνη(32),1991, 1490, ΕπιθεμπΔ 2006,307· είναι η απόφαση του Ακυρωτικού που προσδιόρισε για πρώτη φορά με σαφήνεια τη διαφορά εμπορικής αντιπροσωπείας και εμπορικής διανομής, αλλά πάλι μέσω της παραγγελίας εφήρμοσε τις περί εντολής διατάξεις.

εφόσον, ως συνέπεια της σύμβασης αυτής ο διανομέας ενεργεί ως τμήμα της εμπορικής οργάνωσης του προμηθευτή». Η διάταξη αυτή, ιδιαίτερα κακοδιατυπωμένη, περιέπλεξε τα πράγματα. Φαίνεται, εν πρώτοις, να διακρίνει μεταξύ αποκλειστικής και μη αποκλειστικής διανομής, αποκλείοντας από την τελευταία μορφή την αναλογική εφαρμογή του ΠΔ 219/1991. Αλλά ούτε σε όλες τις μορφές αποκλειστικής διανομής επέκτεινε αυτοθρόως την αναλογική εφαρμογή των υπό συζήτηση διατάξεων, αφού θέτει ως πρόσθετη προϋπόθεση να έχει καταστεί ο διανομέας, συνεπεία μάλιστα της σύμβασης τμήμα της εμπορικής οργάνωσης του παραγωγού. Το τι σημαίνει αυτό, είναι ιδιαίτερα ασαφές, αφού κατ' αρχήν ο κάθε εμπορικός διανομέας (αλλά και εμπορικός αντιπρόσωπος) είναι τμήμα της εμπορικής οργάνωσης του παραγωγού. Και τούτο διότι σ' αυτούς στηρίζεται για την προώθηση των προϊόντων του.

Ο διανομέας αγοράζει από τον παραγωγό και μεταπωλεί στον καταναλωτή (ή και σε άλλους εμπόρους, ανάλογα με την οργάνωση και τη μορφή του κάθε δικτύου διανομής), αποκομίζοντας κέρδος από τη διαφορά μεταξύ της τιμής που αγόρασε και της τιμής που μεταπώλησε. Αντιθέτως ο εμπορικός αντιπρόσωπος δεν συμβάλλεται ο ίδιος με τον αγοραστή· υποδεικνύει αυτόν στο παραγωγό που συμβάλλεται απ' ευθείας και δικαιούται αμοιβής υπό μορφή προμηθείας. Παρά ταύτα ο διανομέας είναι ενταγμένος στο δίκτυο εμπορικής διανομής του παραγωγού, που σημαίνει ότι οφείλει να ακολουθεί τις οδηγίες του ως προς την ακολουθητέα εμπορική πολιτική.

- 1518 **Αποκλειστική Διανομή.** Η σύμβαση διανομής μπορεί να είναι αποκλειστική, όταν ο διανομέας αποκτά το δικαίωμα να προωθεί αποκλειστικώς αυτός τα συμβατικά προϊόντα σε μια καθορισμένη περιοχή· η σύμβαση αποκλειστικής διανομής μπορεί να συνδυάζεται με σύμβαση αποκλειστικής προμηθείας δυνάμει της οποίας ο διανομέας θα δεσμεύεται να προμηθεύεται τα συμβατικά εμπορεύματα μόνον από τον παραγωγό ή τις επιχειρήσεις που αυτός θα υποδείξει. Αντιθέτως, στην επιλεκτική διανομή ο διανομέας δεν απολαμβάνει του αποκλειστικού δικαιώματος, δικαιούται όμως να ζητήσει από τον παραγωγό ή τον χονδρέμπορο συμβατικά προϊόντα προς μεταπώληση⁶¹.

Σε αντίθεση με τον εμπορικό αντιπρόσωπο, ο εμπορικός διανομέας, δεν έχει άνευ άλλου υποχρέωση μη προωθήσεως ανταγωνιστικών προϊόντων. Τέτοια δέσμευση, μπορεί να αναληφθεί συμβατικώς, στα όρια όμως που επιτρέπει το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού⁶².

ii. Δικαιώματα / Υποχρεώσεις των μερών

Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μερών καθορίζονται κυρίως από τα μέρη ελεύθερα. Όριο της ελευθερίας τους είναι η επιταγή σεβασμού του ελεύθερου ανταγωνισμού⁶³.

61. Οι διακρίσεις αυτές έχουν ιδιαίτερη σημασία από πλευράς δικαίου του ανταγωνισμού, βλ. σχετικά παρακάτω στο παρόν έργο, Γ. Αυγερινό, Θεμελιώδη στοιχεία κοινοτικού δικαίου ανταγωνισμού.

62. Βλ. ομοίως ευθύς παραπάνω υποσημείωση 61.

63. Βλ. ομοίως ευθύς παραπάνω υποσημείωση 61.

Βασική υποχρέωση παραγωγού. Η γενική υποχρέωση του παραγωγού έγκειται στην προμήθεια των συμβατικών ειδών και στη συνδρομή του σε θέματα εμπορικής πολιτικής και προωθήσεως των προϊόντων. Είναι θέμα συμφωνίας αν οι όροι πωλήσεως των εκάστοτε πωλουμένων ειδών θα συμφωνηθούν από την αρχή ή όχι, όπως επίσης αν ο διανομέας θα συμμετάσχει οικονομικώς και σε τι ύψος στις προωθητικές ενέργειες του παραγωγού. Μετά τη λύση της συμβάσεως οφείλει να επαναγοράσει τα σχετικά αποθέματα ή να καταβάλει την αξία τους⁶⁴. Στα πλαίσια ειδικότερα αποκλειστικής διανομής ο παραγωγός οφείλει να μην προμηθεύει άλλους εμπόρους εντός της περιοχής αποκλειστικότητας τον διανομέα. 1519

Βασική υποχρέωση διανομέα. Ο διανομέας έχει τη γενική υποχρέωση προωθήσεως των συμβατικών προϊόντων. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να έχει επαρκές απόθεμα και προσωπικό, ανάλογα βεβαίως με τη φύση των συμβατικών προϊόντων⁶⁵. Συνήθως μάλιστα ορίζεται συμβατικά ότι ο διανομέας οφείλει να επιτύχει συγκεκριμένο κύκλο εργασιών ανά συμφωνούμενη χρονική περίοδο. Η μη επίτευξή του μπορεί να αποτελέσει και σπουδαίο λόγο καταγγελίας της συμβάσεως⁶⁶. Ο διανομέας υποχρεούται να ακολουθεί την προωθητική πολιτική του προμηθευτή. 1520

Στις συμβάσεις διανομής τα μέρη ρυθμίζουν συνήθως ακόμη, και τα εξής θέματα.:

- Αλληλοϋποστήριξη για την απόκρουση τυχόν αξιώσεων από καταναλωτές λόγω ελαττωματικών προϊόντων·
- Θέματα σχετικά με την χρήση των σημάτων του παραγωγού. Συνήθως ο παραγωγός παραμένει δικαιούχος των σημάτων και παραχωρεί άδεια χρήσης τους στον διανομέα για όσο χρόνο ισχύει η σύμβαση διανομής·
- Θέματα εμπιστευτικότητας και πρόσβασης της μιας επιχειρήσεως στα αρχεία της άλλης·
- Ζητήματα μη ανταγωνισμού και δη μη προωθήσεως ανταγωνιστικών προϊόντων κατά τη διάρκεια της συμβάσεως ή και μετά τη λήξη της.

3. Σύμβαση δικαιόχρησης (*franchising*)

Στην σύμβαση εμπορικής διανομής ο διανομέας ακολουθεί ή συμμορφώνεται με την εμπορική πολιτική του παραγωγού και δικαιούται να χρησιμοποιεί τα σήματά του, -ιδιαιτέρως στην επιλεκτική διανομή επιβάλλεται-, διατηρεί όμως ταυτόχρονα και την δική του αυτοτελή παρουσία προς τα έξω, χρησιμοποιώντας εκ παραλλήλου και τα δικά του σήματα. Στην σύμβαση δικαιόχρησης η ένταξη του λήπτη στο δίκτυο διανομής του δότη είναι ακόμη εντονότερη, σε σημείο που σχεδόν εξαλείφεται η δική του αυτόνομη παρουσία.

64. Ιδ. αντί πολλών ΑΠ 1805/2007, ό.π., ΑΠ 849/2003, ό.π., ΑΠ 812/1991 ΕλλΔνη 32 (1991), 1490 επ.

65. ΕφΘεσ 68/2007 ΕπισκΕΔ 2007, 204.

66. ΕφΑθ 236/2006, ό.π., ΑΠ 1285/2003 ΕλλΔνη 2005, 480- 484.

i. Ορισμός/Χαρακτηριστικά

- 1521 **Χαρακτηριστικά.** Ως σύμβαση δικαιόχρησης (γνωστή ευρύτερα ως franchising) νοείται η σύμβαση συνεργασίας μεταξύ δύο προσώπων, βάσει της οποίας το πρώτο, ο δικαιιοπάροχος ή δότης, παραχωρεί στο δεύτερο, τον δικαιοδόχο ή λήπτη, έναντι άμεσου ή έμμεσου οικονομικού ανταλλάγματος, το δικαίωμα εκμεταλλεύσεως του franchising, δηλαδή ενός συνόλου δικαιωμάτων βιομηχανικής ή πνευματικής ιδιοκτησίας που αφορούν εμπορικά σήματα ή επωνυμίες, διακριτικά γνωρίσματα (πινακίδες) καταστημάτων, πρότυπα χρήσεως, σχέδια, υποδείγματα, δικαιώματα αντιγραφής, τεχνογνωσίες ή διπλώματα ευρεσιτεχνίας προς εκμετάλλευση, με σκοπό την εμπορία συγκεκριμένων τύπων προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών σε τελικούς χρήστες⁶⁷. Εφ' όσον πρόκειται για δικαιόχρηση που αφορά προϊόντα θα συνδυάζεται και με τη συμφωνία προμηθείας των αγαθών.
- 1522 **Επιχειρηματικά γνωρίσματα.** Η σύμβαση franchising από οικονομική άποψη αποτελεί μέθοδο marketing και χαρακτηρίζεται από υψηλό συγκεντρωτισμό, συνίσταται στη συνεργασία μεταξύ ανεξαρτήτων επιχειρήσεων και βασίζεται στη χρήση ενός κοινού διακριτικού γνωρίσματος και στην κατά ομοίομορφο τρόπο εκμετάλλευση ενός συνόλου ειδικών γνώσεων για τη λιανική πώληση προϊόντων ή υπηρεσιών. Από την άλλη πλευρά δεν περιορίζεται στην παροχή από τον δότη στον λήπτη του δικαιώματος να χρησιμοποιεί το σύνολο των αϋλων αγαθών που αποτελούν αντικείμενο της δικαιόχρησης, απαιτείται επί πλέον η συνεχής υποστήριξη του λήπτη προς τον δότη· και κατά τούτο διακρίνεται η συγκεκριμένη σύμβαση από την απλή άδεια χρήσης των σημάτων και λοιπών αϋλων αγαθών του δότη⁶⁸.
- 1523 **Η σύμβαση franchising από νομική άποψη.** Από νομική άποψη, από τη φύση της δικαιόχρησης ως σχέσης διαρκούς συνεργασίας, ως προελέχθη, συνάγεται ότι η σύμβαση αυτή συνιστά σύμβαση - πλαίσιο, η οποία ρυθμίζει τις κύριες υποχρεώσεις των συμβαλλομένων και αποτελεί μια μικτή σύμβαση, στο πλαίσιο της αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων (άρθρο 361 ΑΚ)⁶⁹.

ii. Υποχρεώσεις και δικαιώματα των μερών⁷⁰

Αμφότερα τα μέρη έχουν αυξημένη υποχρέωση πίστης έναντι αλλήλων, προς επίτευξη του κοινού σκοπού. Ειδικότερη έκφανση αυτής, που αφορά τον λήπτη είναι η υποχρέωση που τον βαρύνει να μην ανταγωνίζεται τον δότη⁷¹.

67. Πρόκειται για το λεγόμενο «πακέτο» ιδ. *Απ. Γεωργιάδη*, ό.π., σελ. 209, *Θ. Λιακόπουλο*, ό.π. σελ. 194, επ., *Ηλ. Σουφλερό*, Οι συμβάσεις franchising στο ελληνικό και στο κοινοτικό δίκαιο ανταγωνισμού, 1989, σελ. 8 επ., ΕφΑθ 2817/2007 ΔΕΕ 2007,972, 1327, ΕφΑθ 8572/2006 ΔΕΕ 2007,609.

68. *Απ. Γεωργιάδης*, ό.π. σελ. 224 *Θ. Λιακόπουλος*, ό.π., σελ. 194 - 195.

69. ΕφΑθ 2817/2007 ΔΕΕ 2007,972, 1327, ΕφΑθ 5361/2006 ΝοΒ 56,149, *Απ. Γεωργιάδης*, ό.π. σελ. 220, *Ηλ. Σουφλερός*, ό.π., σελ. 108- 119.

70. Ιδ. αντί πολλών *Α. Γεωργιάδη*, ό.π., σελ. 223-228, *Αθ. Λιακόπουλο*, Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου, Τόμος ΙΙ, Γενικό μέρος - Εμπορικές Συμβάσεις, 1997, σελ. 145 επ. και ΕφΑθ 2817/2007, ό.π., ΕφΑθ 5361/2006, ό.π., ΕφΑθ 8572/2006, ό.π.

71. *Απ. Γεωργιάδης*, ό.π., σελ. 222.

- Βασική υποχρέωση δικαιοπαρόχου (δότη).** Εκ μέρους του δικαιοπαρόχου (δότη) υφίσταται υποχρέωση οργανωτικής και τεχνολογικής εντάξεως του δικαιοδόχου (λήπτη) στο υπάρχον σύστημα (δίκτυο) διανομής. Εκδηλώσεις της βασικής αυτής υποχρέωσης του δότη αποτελούν οι επιμέρους υποχρεώσεις του για: 1524
- Παραχώρηση χρήσης & εκμετάλλευσης.** Παραχώρηση στον λήπτη της χρήσεως και εκμεταλλεύσεως του συνόλου άυλων αγαθών, δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας (δηλαδή σήματα, διακριτικοί τίτλοι, εμπορική επωνυμία κ.λπ.) και τεχνογνωσίας, που αποτελούν το συμβατικό αντικείμενο. 1525
- Συνεχή παροχή στον λήπτη εμπορικής, οργανωτικής και τεχνικής υποδομής και υποστήριξης (εκπαίδευση προσωπικού, επεξεργασία διαφημιστικών μηνυμάτων, νομικές υπηρεσίες κ.λπ.) κατά τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως.
- Προσδιορισμός γεωγραφικής περιοχής.** Προσδιορισμό ενδεχομένως της γεωγραφικής περιοχής εντός της οποίας ο λήπτης θα διενεργεί τις πωλήσεις με το δικό του όνομα και για δικό του λογαριασμό. 1526
- Βασική υποχρέωση δικαιοδόχου (λήπτη).** Από την άλλη πλευρά, εκ μέρους του λήπτη (που συμμετέχει στο σύστημα διατηρώντας την αυτοτέλεια και ανεξαρτησία του) υφίσταται υποχρέωση καταβολής στον δότη του συμφωνημένου τιμήματος. Εκδηλώσεις της βασικής αυτής υποχρέωσης του λήπτη αποτελούν οι επιμέρους υποχρεώσεις του για: 1527
- Δικαίωμα εισόδου.** Καταβολή ενός εφάπαξ ποσού ως «δικαίωμα εισόδου» («entry fee») στο δίκτυο και επιπλέον περιοδικών καταβολών, συνήθως ποσοστού επί των εισπράξεων, ως αντάλλαγμα για την ένταξή του στο σύστημα και τη διαρκή του υποστήριξη. 1528
- Συμμόρφωση με αρχές & πρότυπα δότη.** Συμμόρφωση με τις οργανωτικές αρχές, πρότυπα και τις εμπορικές μεθόδους του δότη με γνώμονα το σεβασμό της αρχής της ομοιομορφίας και αξιοποίηση της προσωπικής του εργασίας με στόχο την ενεργό υποστήριξη και προώθηση των πωλήσεων στο πλαίσιο της τυχόν συμβατικά προσδιορισμένης γεωγραφικής περιοχής. 1529
- Υποχρέωση πίστης.** Αμφότερα τέλος τα μέρη έχουν υποχρέωση πίστης στο κοινό του εγχείρημα· αυτή βαρύνει ιδιαίτερα τον λήπτη που οφείλει να μην ανταγωνίζεται τον δότη και να σέβεται τα επιχειρηματικά του απόρρητα, ενώ ο δότης υποχρεούται να στηρίζει την επιχείρηση του λήπτη⁷². 1530
- Διάρκεια.** Κατά τον ελληνικό κώδικα δεοντολογίας δικαιόχρησης η διάρκεια της σύμβασης θα πρέπει να είναι αρκετά μακρά ώστε να επιτρέπει την απόσβεση της επένδυσης του λήπτη. Ασφαλώς δεν πρόκειται για νομικά δεσμευτικό κανόνα, αλλά λειτουργεί ως ερμηνευτική οδηγία. 1531

72. Απ. Γεωργιάδης, ό.π., σελ. 222.

V. Η αποζημίωση πελατείας

A. Το ζήτημα

- 1532 **Η ωφέλεια του παραγωγού - Το δικαίωμα «αποζημίωσης πελατείας» για τον αντιπρόσωπο.** Μετά τη λήξη μιας συμβάσεως εμπορικής συνεργασίας, ο παραγωγός συνεχίζει να διατηρεί την ωφέλεια που προέκυψε από το άνοιγμα της αγοράς στην οποία δραστηριοποιήθηκε ο εμπορικός του συνεργάτης, στα προϊόντα του, δημιουργώντας μια πελατεία. Φυσικά η έκταση της ωφέλειας αυτής, και μάλιστα ειδικά εκείνης που οφείλεται στις προσπάθειες του συνεργάτη, κυμαίνεται ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης. Σε κάθε περίπτωση όμως, με τη λήξη της σχέσης ένα τμήμα των καρπών της δουλειάς του εμπορικού συνεργάτη, παραμένει στον παραγωγό, ενώ ο συνεργάτης, ο εμπορικός αντιπρόσωπος εν προκειμένω χάνει, κάθε ωφέλεια από αυτό. Με τη διάταξη του άρθρου 9 του ΠΔ 219/1991, -μεταφέροντας κοινοτική Οδηγία- ορίσθηκε ότι ο εμπορικός αντιπρόσωπος, δικαιούται μια τελευταία αμοιβή, που αποκλήθηκε «αποζημίωση πελατείας». Ο όρος «αποζημίωση» είναι ατυχής, διότι δεν πρόκειται εδώ για αποκατάσταση ζημίας, δεν επιδιώκεται δηλαδή η επαναφορά της περιουσίας του αντιπροσώπου στην κατάσταση που θα βρισκόταν αν δεν είχε επέλθει το ζημιογόνο γεγονός⁷³. Δεν προϋποτίθεται ζημία και μάλιστα οφειλομένη σε πταίσμα του παραγωγού, ώστε να θεμελιώνεται η αξίωση αποζημίωσης της πελατείας. Αντιθέτως, και στην περίπτωση που νομίμως λήγει ο ενοχικός δεσμός και πάλι ο αντιπρόσωπος θεμελιώνει την αξίωση αποζημίωσης πελατείας. Πρόκειται κατά τη διατύπωση του Ακυρωτικού περί μίας «ιδιόρρυθμης αξίωσης αμοιβής που κινείται μεταξύ δύο ισοδυνάμων πόλων, εκείνου της αμοιβής και εκείνου της επιείκειας»⁷⁴. Ο όρος όμως «αποζημίωση πελατείας» που υιοθετήθηκε από το νομοθέτη επικράτησε.

B. Το ΠΔ 219/1991 για τους εμπορικούς αντιπροσώπους

1. Θετικές προϋποθέσεις

- 1533 **Προϋποθέσεις αξίωσης αποζημίωσης πελατείας.** Με τη λύση της συμβάσεως αποκλειστικής αντιπροσωπείας, γεννάται αξίωση του εμπορικού αντιπρόσωπου για αποζημίωση πελατείας (άρθρο 9 παρ. 1 εδ. α΄ ΠΔ 219/1991), εφ' όσον τηρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:
- 1534 **Λύση σύμβασης.** Λύση της συμβάσεως· ο τρόπος είναι αδιάφορος. Η νόμιμη καταγγελία του αντιπροσωπευομένου ή και η λήξη της ορισμένου χρόνου συμβάσεως επιφέρουν νομίμως τη λύση της συμβάσεως αλλά γεννούν την αξίωση αποζημίωσης πελατείας.

73. Ν. Τέλλης, Η αποζημίωση πελατείας του εμπορικού αντιπροσώπου, 1997, σελ. 4-5. Για τις θεωρίες σχετικά με τη νομική φύση της αξιώσεως του εμπορικού αντιπροσώπου για αποζημίωση πελατείας, ιδ. Ν. Τέλλη, ό.π., σελ. 29-41, και Γ. Νικολαΐδη, Λήξη εμπορικής αντιπροσωπείας και αποζημίωση πελατείας, 2000, σελ. 61-75.

74. Διατύπωση επαναλαμβανόμενη έκτοτε, πρβλ. ΑΠ 139/2006, ό.π., ΑΠ 1720/2007, ΝΟΜΟΣ.

Εξαιρέση προβλέπεται (άρθρο 9 παρ. 3) στις περιπτώσεις που η σύμβαση καταγγέλθηκε από τον αντιπροσωπευόμενο λόγω υπαιτιότητας του αντιπροσώπου, ή όταν τη σύμβαση κατήγγειλε ο ίδιος ο αντιπρόσωπος. Και στην τελευταία όμως αυτή περίπτωση, που η καταγγελία έγινε από τον αντιπρόσωπο, δηλαδή, γεννάται η αξίωση αποζημιώσεως πελατείας αν η καταγγελία προκλήθηκε από, κατά την ακριβή διατύπωση του νόμου, «υπαιτιότητα» του αντιπροσωπευομένου· δηλαδή σε πταίσμα του⁷⁵. Άλλο ζήτημα που προκύπτει εδώ, είναι το ακόλουθο: προκειμένου να μην οφείλεται η αποζημίωση πελατείας, απαιτείται ο αντιπρόσωπος να έχει καταγγείλει τη σύμβαση για σπουδαίο λόγο, συνιστάμενο στο πταίσμα του αντιπροσώπου, ή αρκεί η ύπαρξή του, ακόμη και αν η σύμβαση λήξει με άλλο τρόπο, π.χ. με τακτική καταγγελία; Θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι τουλάχιστον στην περίπτωση όπου ο παραγωγός θα μπορούσε να καταγγείλει τη σύμβαση για σπουδαίο λόγο, αλλά προτίμησε την τακτική καταγγελία, ή η σύμβαση λύθηκε κοινή συναινέσει, τότε η αποζημίωση πελατείας δεν οφείλεται⁷⁶. Τέλος, η μεταβίβαση της σχέσεως εμπορικής αντιπροσωπείας σε τρίτο, με τη σύμφωνη γνώμη του αντιπροσωπευομένου, εμποδίζει τη γένεση της αξιώσεως (άρθρο 9 παρ. 3 εδ. γ' ΠΔ 219/1991).

Προαγωγή υποθέσεων παραγωγού. Κατά τη διάρκεια της συμβάσεως ο εμπορικός αντιπρόσωπος έφερε νέους πελάτες ή προήγαγε σημαντικά τις υποθέσεις με τους υπάρχοντες πελάτες. Επομένως και αν ακόμη ο εμπορικός αντιπρόσωπος ουδένα νέο πελάτη έφερε, το γεγονός ότι διατήρησε με δική του μέριμνα τους υπάρχοντες του παραγωγού και προήγαγε τις υποθέσεις του με αυτούς, αυξάνοντας, π.χ. τον όγκο των συναλλαγών, κρίνεται άξιος προστασίας· και τούτο μάλιστα ακόμη και αν τα παραπάνω δεν οφείλονται αποκλειστικά στις δικές του προσπάθειες, αλλά απλώς συνέβαλε και αυτός⁷⁷. 1535

Διατήρηση ουσιαστικών οφελών. Ο αντιπροσωπευόμενος διατηρεί τα ουσιαστικά οφέλη· διατήρηση των οφελών υπάρχει όχι μόνον όταν ο αντιπροσωπευόμενος διατηρεί την κτηθείσα πελατεία αλλά και όταν έχει δυνατότητα απλώς να την διατηρήσει· αρκεί ότι του δίδεται η δυνατότητα αυτή⁷⁸. Ασφαλώς η προϋπόθεση αυτή πληρούται όταν τη διατηρηθείσα πελατεία θα βρει ο νέος εμπορικός συνεργάτης που θα ορίσει ο παραγωγός⁷⁹. Εξ άλλου η ίδια η αύξηση της υπεραξίας της αντιπροσωπευόμενης επιχειρήσεως πληροί την παραπάνω προϋπόθεση⁸⁰. 1536

75. Πρβλ. όμως *N. Τέλλη*, ό.π., σελ. 232-255, όπου ασκεί κριτική στην υιοθέτηση του όρου «υπαιτιότητα» στα ελληνικά νομοθετικά κείμενα και την εκεί προτεινόμενη διορθωτική ερμηνεία του κειμένου του νόμου, που καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αξίωση του αντιπροσώπου γεννάται ακόμη και αν ο αντιπρόσωπος καταγγείλει τη σύμβαση χωρίς πταίσμα του αντιπροσωπευομένου, αλλά για λόγο αναγόμενο στη σφαίρα ευθύνης του τελευταίου.

76. Έτσι *Küstner/v. Manteuffel/Evers*, Handbuch des gesamten Außendienstrechts, 1995, p. 413-414, *Stumpf/Jaletzke/Schultze*, Der Vertragshändlervertrag, 1997, p. 247-248, πρβλ. *N. Τέλλη*, ό.π. σελ. 232.

77. *N. Τέλλης* ό.π. σελ. 99-103, ΑΠ 53/2007 ΝοΒ 55, 1378, ΧρΙΔ 2007/344, ΑΠ 139/2006 ΕπισκΕΔ 2006,418.

78. *N. Τέλλης* ό.π. σελ. 103-104, ΕφΘεσ 68/2007 ΕπισκΕΔ 2007,204.

79. ΑΠ 685/2003 ΝοΒ 52,45.

80. *Δ. Ρούσσης*, Ο υπολογισμός της αποζημιώσεως πελατείας εμπορικού αντιπροσώπου - διανομέα, 2006, σελ. 72-73.

1537 **Δίκαιη καταβολή.** Η καταβολή της είναι δίκαιη λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων και ιδίως των προμηθειών που χάνει ο αντιπρόσωπος και προκύπτουν από τους συγκεκριμένους πελάτες (που έφερε στον αντιπροσωπευόμενο ή που βρήκε μεν και προώθησε ουσιωδώς τις υποθέσεις με αυτούς). Ιδιαίτερα λαμβάνεται υπ' όψη η τυχόν συνομολόγηση ρήτρας μη ανταγωνισμού μετά τη λύση της συμβάσεως. Εν τέλει, λοιπόν, αναζητείται αν η αποζημίωση είναι δίκαιη, ουσιαστικά, λαμβανομένων υπ' όψη όλων των συνθηκών της συγκεκριμένης υποθέσεως. Απαιτεί, δηλαδή ο νόμος, να προχωρήσει ο δικαστής, σε μια ουσιαστική αξιολογική κρίση, αν θα πρέπει να αναγνωρισθεί αποζημιωτική απαίτηση υπέρ του αντιπροσώπου.

2. Το ύψος της αποζημίωσης

1538 **Κρίση του δικαστή - ανώτατο όριο.** Το ύψος της αποζημίωσης επαφίεται στην κρίση του δικαστή· τούτο είναι σύμφυτο με την ίδια την αξίωση, αφού, όπως προεξετέθη αυτή γεννάται, μεταξύ άλλων, όταν τούτο κρίνεται εύλογο λαμβανομένων υπ' όψη όλων των περιστάσεων. Ο νόμος (ΠΔ 219/1991 - άρθρο 9 παρ. 1 εδ. β') ορίζει το ανώτατο όριό της που δεν μπορεί να υπερβεί τον μέσο ετήσιο όρο των αμοιβών που εισέπραξε ο αντιπρόσωπος κατά την τελευταία πενταετία, εφ' όσον η σύμβαση διήρκεσε τουλάχιστον πέντε χρόνια. Αν διήρκεσε λιγότερο, το ύψος της δεν μπορεί να υπερβεί το μέσο των αμοιβών της διάρκειάς της συμβάσεως. Αμοιβή του εμπορικού αντιπροσώπου είναι η προμήθεια που λαμβάνει για τη διαμεσολάβησή του.

3. Παραίτηση - Περαιτέρω αξιώσεις μετά τη λύση

1539 **Παραίτηση.** Η παραίτηση του αντιπροσώπου από την αξίωσή του σε αποζημίωση πελατείας, πριν αυτή γεννηθεί, πριν τη λύση δηλαδή της συμβάσεως είναι άκυρη (άρθρο 9 παρ. 4 ΠΔ 219/1991). Εξ άλλου ο αντιπρόσωπος δικαιούται κατά το κοινό δίκαιο να ζητήσει την αποκατάσταση κάθε περαιτέρω ζημίας που υπέστη από τυχόν παράνομη συμπεριφορά του αντιπροσωπευομένου, κατά τις γενικές διατάξεις του ΑΚ (άρθρο 9 παρ. 1 εδ. γ' ΠΔ 219/1991). Έτσι, η παράνομη ως καταχρηστική, π.χ., καταγγελία που επέφερε τη λύση της συμβάσεως, γεννά εκ παραλλήλου προς την αξίωση αποζημίωσης πελατείας και αξίωση αποζημίωσης της ζημίας που πράγματι υπέστη ο αντιπρόσωπος κατά τις γενικές διατάξεις των άρθρων 281 και 914 ΑΚ⁸¹.

4. Αποσβεστική προθεσμία - Παραγραφή

1540 **Προθεσμία - Παραγραφή.** Ο αντιπρόσωπος οφείλει να δηλώσει ότι πρόκειται να ασκήσει την αξίωσή του, εντός προθεσμίας ενός έτους από την λύση της συμβάσεως (άρθρο 9 παρ. 2), άλλως αποσβένυται το δικαίωμά του· η δήλωση μπορεί να γίνει με οποιοδήποτε τρόπο, χωρίς να απαιτείται ειδικά η άσκηση της σχετικής αγωγής⁸². Η αξίωση αποζημίωσης πελατείας υπόκειται σε πενταετή παραγραφή κατ' άρθρο 250 αρ. 1 ΑΚ⁸³.

81. Ιδ. Ν. Τέλλη, ό.π., σελ. 43.

82. Ιδ. Ν. Τέλλη, ό.π., σελ. 263.

83. Ν. Τέλλης, ό.π., σελ. 265, Γ. Νικολαΐδης, ό.π. σελ. 91.

Γ. Η εφαρμογή του ΠΔ 219/1991 στις λοιπές συμβάσεις εμπορικής συνεργασίας

Το ζήτημα αν αξίωση αποζημιώσεως πελατείας, κατ' αναλογική εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 9 του ΠΔ 219/1991 δικαιούνται και ο εμπορικός διανομέας, αλλά και ο λήπτης σε σύμβαση δικαιόχρησης, απασχόλησε τη νομολογία, η οποία αρκετό καιρό ταλαντεύθηκε.

Η επίδραση της απόφασης ΑΠ 139/2006. Σταθμός στην εξέλιξη της υπήρξε η υπ' αριθμ. 139/2006⁸⁴ απόφαση του Ακυρωτικού που έκρινε ότι η αναλογική εφαρμογή είναι δυνατή και στις συμβάσεις εμπορικής διανομής, εφ' όσον συντρέχουν οι ομοιότητες που δικαιολογούν την αναλογική εφαρμογή *in concreto*. Προσδιόρισε δε αυτές ως ακολούθως:

- ο διανομέας λειτουργεί ως τμήμα της εμπορικής οργάνωσης του αντισυμβαλλόμενου του, έχοντας την ίδια ασθενή θέση και τον αυτό βαθμό ένταξης που έχει ο εμπορικός αντιπρόσωπος·
- συμβάλλει στην επέκταση της πελατείας του αντισυμβαλλόμενου του επιτελών καθήκοντα συγκρίσιμα σε σημαντική έκταση με εκείνα του αντιπροσώπου και συνδεόμενος με το δίκτυο πωλήσεως του αντισυμβαλλόμενου του·
- αναλαμβάνει υποχρέωση να μην ανταγωνίζεται τον αντισυμβαλλόμενό του·
- το πελατολόγιό του είναι σε γνώση του αντισυμβαλλόμενου, ιδίως δε αν περιέρχεται σε αυτόν μετά τη λύση της συνεργασίας·
- η οικονομική δράση του διανομέως και τα οικονομικά του οφέλη, ανεξάρτητα από τον τυπικό οικονομικό χαρακτηρισμό τους είναι όμοια με εκείνα του αντιπροσώπου.

Επομένως, αν σε μια ειδική περίπτωση, εμπορικής διανομής ή δικαιόχρησης⁸⁵ συντρέχει περίπτωση αναλογικής εφαρμογής των διατάξεων περί αποζημιώσεως πελατείας του ΠΔ 219/1991.

Τέλος κατά τα ήδη προλεχθέντα με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 4 εδ. Β' του Ν 3557/2007, (ΦΕΚ Α' 100/14.5.2007) ο νομοθέτης όρισε ότι οι διατάξεις του ΠΔ 219/1991 εφαρμόζονται αναλόγως και στις «*συμβάσεις αποκλειστικής διανομής, εφόσον, ως συνέπεια της σύμβασης αυτής ο διανομέας ενεργεί ως τμήμα της εμπορικής οργάνωσης του προμηθευτή*». Προφανώς λοιπόν και στις συμβάσεις αποκλειστικής διανομής εφαρμόζονται απ' ευθείας και όχι αναλογικώς οι διατάξεις περί αποζημιώσεως πελατείας του ΠΔ 219/1991. Για τις λοιπές συμβάσεις διανομής, που δεν ενέχουν απο-

84. ΑΠ 139/2006 ΔΕΕ 2006/649, που ακολουθήθηκε από μεταγενέστερες αποφάσεις, όπως ΑΠ 53/2007 ΝοΒ 55, 1378, ΧρΙΔ 2007/344 Εφαθ 2110/2008 ΔΕΕ 2008/984.

85. Παλαιότερες αποφάσεις κατωτέρων δικαστηρίων, ως η προεκτεθείσα, αρνήθηκαν την αναλογική εφαρμογή σε συμβάσεις δικαιόχρησης χωρίς να εξετάσουν συγκεκριμένα αν συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις που έθεσε το Ακυρωτικό δεν θα πρέπει πλέον να λαμβάνονται υπ' όψη, πρβλ. σύμφωνη γνώμη για την αναλογική εφαρμογή των Απ. Γεωργιάδη, ό.π. σελ. 236, και Γ. Νικολαΐδη, ό.π. σελ. 153.

κλειστικότητα, το ζήτημα θα αντιμετωπίζεται κάθε φορά συγκεκριμένα και βάσει των κριτηρίων που προσδιόρισε το Ακυρωτικό στην άνω απόφασή του.

Βεβαίως στις συμβάσεις διανομής ο διανομέας δεν δικαιούται προμηθείας, ως αμοιβής. Αμοιβή του είναι το κέρδος από τη μεταπώληση των συμβατικών εμπορευμάτων. Το κέρδος αυτό - που είναι το μικτό κέρδος- θα ληφθεί υπόψη για τον υπολογισμό του ύψους της αποζημίωσης πελατείας του εμπορικού διανομέα⁸⁶.

VI. Συμβάσεις Πρακτορείας

- 1542 **Περιεχόμενο.** Ως πρακτορεία νοείται η ανάληψη έναντι ανταλλάγματος της υποχρέωσης μέριμνας υποθέσεων άλλου· πρόκειται για πρωτότυπη εμπορική πράξη. Ειδικότερα, ο πράκτορας αναλαμβάνει τη διενέργεια υλικών πράξεων ή συνάπτει δικαιοπραξίες με τρίτους για λογαριασμό άλλου και ενδεχομένως στο όνομα του άλλου (πρακτορευόμενου). Η σχέση που συνδέει τον πράκτορα με τον πρακτορευόμενο έχει χαρακτηριστεί ως εντολή, μεσιτεία, μίσθωση έργου ή ως μίσθωση ανεξαρτήτων υπηρεσιών⁸⁷. Ο πράκτορας διακρίνεται από τον εμπορικό αντιπρόσωπο κατά το ότι ο τελευταίος αναλαμβάνει να μεριμνά διαπραγματευόμενος ή συνάπτοντας συμβάσεις για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου, ενώ ο πράκτορας μπορεί να αναλαμβάνει να εκτελεί κάθε είδους υποθέσεις, ενέργειες ή και απλές υλικές πράξεις⁸⁸. Διαφέρει επίσης κατά το ότι η πρακτορεία μπορεί να είναι στιγμιαία, ενώ η εμπορική αντιπροσωπεία έχει διαμορφωθεί σε διαρκή σύμβαση κατά τα υπό IVB1 προλεχθέντα⁸⁹.

Ειδικότερες και συχνότερα εμφανιζόμενες στην πράξη μορφές πρακτορείας συναντώνται στη ναυτιλία (ναυτικός πράκτορας) και στον χώρο των ασφαλίσεων (ασφαλιστικός πράκτορας).

- 1543 **Βασικές υποχρεώσεις μερών.** Κύρια υποχρέωση του πράκτορα είναι να παρέχει τις υπηρεσίες του προς το κοινό (είτε στο όνομα είτε για λογαριασμό του πρακτορευόμενου) κατά τρόπο συνεχή ή επαναλαμβανόμενο μέσα σε χρονικό διάστημα είτε ορισμένης είτε αόριστης διάρκειας. Κύρια υποχρέωση του πρακτορευόμενου αποτελεί η καταβολή της αμοιβής του πράκτορα⁹⁰.

VII. Σύμβαση Παραγγελίας

- 1544 **Ορισμός.** Παραγγελία είναι η σύμβαση με την οποία το ένα μέρος (παραγγελέας) δίνει έναντι αμοιβής και με υποχρέωση καταβολής των σχετικών δαπανών εντολή στον άλ-

86. Έτσι, Δ. Ρούσσης, ό.π., σελ. 172-179, ΑΠ 1805/2007 ΝοΒ 56,143, ΑΠ 212/2006 ΝοΒ 2007,693, ΕφΑθ 5808/2002 ΔΕΕ 2003,1088.

87. Αθ. Λιακόπουλος, Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου, ό.π. σελ. 75 επ., *ιδίου*, Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, ό.π., σελ. 79 επ.

88. Δ. Ανδρουτσόπουλος, ό.π. σελ. 52-53, Αθ. Λιακόπουλος, ό.π. σελ. 82.

89. Πρβλ. Λ. Γεωργακόπουλο, Εγχειρίδιο Εμπορικού δικαίου, Τόμος 2 - Οι εμπορικές πράξεις, τεύχος 2 Συμβάσεις, 1991, σελ. 381, ο οποίος ταυτίζει την «εμπορική αντιπροσωπεία» με την «εμπορική πρακτορεία», σελ. 380.

90. Λ. Γεωργακόπουλος, ό.π., σελ. 381-382.

λο (παραγγελιοδόχο) να προβεί σε κατάρτιση δικαιοπραξίας με τρίτο στο όνομα του παραγγελιοδόχου, αλλά για λογαριασμό του παραγγελέα. Κατά μια άποψη πρόκειται για μίσθωση έργου, ενώ κατ' άλλη εφαρμόζονται οι περί εντολής διατάξεις του ΑΚ⁹¹.

Διαφορά από την εμπορική αντιπροσωπεία. Διακρίνεται από την εμπορική αντιπροσωπεία κατά το ότι ο παραγγελιοδόχος δεν έχει την υποχρέωση να μεριμνά διαρκώς και να προωθή τις υποθέσεις του παραγγελέα, υποχρέωση που βαρύνει τον εμπορικό αντιπρόσωπο αφ' ενός και αφ' ετέρου κατά το ότι ο παραγγελιοδόχος συμβάλλεται επί' ονόματι του ενώ ο εμπορικός αντιπρόσωπος όταν συμβάλλεται συμβάλλεται επί' ονόματί του, αντιπροσωπευμένου⁹². 1545

VIII. Ζητήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου

Εφαρμοστέο δίκαιο. Ήδη στην εισαγωγή του παρόντος Κεφαλαίου επισημάναμε ότι η ανάλυση των συναλλαγών και των συμβάσεων που προηγήθηκαν γίνεται υπό την παραδοχή ότι εφαρμοστέο δίκαιο είναι το ουσιαστικό ελληνικό δίκαιο. Ασφαλώς τα ζητήματα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου αναπτύσσονται σε άλλο σημείο του παρόντος έργου⁹³. Ειδικά όμως από τη σκοπιά του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου πρέπει να επισημανθεί ότι κρίσιμο είναι αν πρόκειται για καταρτισμένη σύμβαση και έτσι αναζητούμε το εφαρμοστέο δίκαιο σε ενοχική απαίτηση ή όχι⁹⁴. 1546

A. Εφαρμοστέο δίκαιο επί των εκ συμβάσεως απαιτήσεων

Κανονισμός Ρώμη I - Ελευθερία επιλογής - *Depeçage*. Επί του βασικού ζητήματος της επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου στις ενοχές από σύμβαση, ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 593/2008⁹⁵ (που αντικατέστησε τη Σύμβαση της Ρώμης [1980] στα Κράτη Μέλη⁹⁶) διατήρησε την ελευθερία επιλογής από τα συμβαλλόμενα μέρη (άρθρο 3(1)), που αρχικά καθιερώθηκε με την ως άνω Σύμβαση. Επιπλέον, με την ίδια διάταξη ο ως άνω Κανονισμός διατήρησε το λεγόμενο *depeçage*⁹⁷ (της Σύμβασης της Ρώμης). Ο όρος *depeçage* (διαμε- 1547

91. Θ. Λιακόπουλος, ό.π., σελ. 85.

92. Αθ. Λιακόπουλος, Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου, ό.π., σελ. 88-89, *ιδίου*, Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, ό.π., σελ. 83-84.

93. Βλ. στο παρόν έργο, Χ. Μειδάνη, Συμβατικές ενοχές - Εφαρμοστέο δίκαιο - Κανονισμός Ρώμη I - Βασικά σημεία Κανονισμού Ρώμη II, καθώς και Χ. Παμπούκη - Χ. Μειδάνη, Διεθνής δικαιοδοσία σε αστικές και εμπορικές διαφορές.

94. Προφανώς είναι ιδιαίτερα κρίσιμο αλλά και πέραν των ορίων του παρόντος κεφαλαίου είναι το ερώτημα με ποιο δίκαιο θα κριθεί αν καταρτίστηκε σύμβαση ή όχι· ιδ. και ευθύς παραπάνω υποσημείωση 93.

95. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το Εφαρμοστέο Δίκαιο στις Συμβατικές Ενοχές που τίθεται σε ισχύ στις 17 Δεκεμβρίου 2009, με την εξαίρεση του άρθρου 26 που θα εφαρμόζεται από τις 17 Ιουνίου 2009.

96. Εξαιρουμένων των εδαφών των κρατών μελών τα οποία υπάγονται στο εδαφικό πεδίο εφαρμογής της εν λόγω σύμβασης και στα οποία ο παρών Κανονισμός δεν εφαρμόζεται κατ' εφαρμογή του άρθρου 299 της συνθήκης, βλ. ό.π. άρθρο 24.

97. Διαμελισμός, ιδ. Χ. Παμπούκη, Η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου και οι κανόνες άμεσου εφαρμογής στη Σύμβαση της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, ΝοΒ 1992, 1327-1343 [1334].

λισμός) αναφέρεται στη δυνατότητα των συμβαλλομένων μερών να κατατμήσουν την μεταξύ τους σύμβαση σε ξεχωριστά τμήματα και κατ'επέκταση το δίκαιο που θα εφαρμόζεται σε κάθε τμήμα αυτής (και έτσι να επιτραπεί η εφαρμογή διαφορετικού δικαίου στα διάφορα τμήματα μιας ενιαίας σύμβασης).

Έτσι όπου έχει καταρτισθεί οιαδήποτε από τις συμβάσεις που αναλύθηκαν ανωτέρω, τα μέρη δικαιούνται να επιλέξουν ελεύθερα το εφαρμοστέο δίκαιο στο οποίο θα την υπαγάγουν.

- 1548 **Έλλειψη επιλογής εφαρμοστέου δικαίου.** Η περίπτωση έλλειψης επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου από τα συμβαλλόμενα μέρη αντιμετωπίζεται στο άρθρο 4 του ως άνω Κανονισμού.

Ειδικότερα, ως προς τις συμβάσεις δικαιοχρήσης και διανομής που αναλύονται και στο παρόν, το εν λόγω άρθρο ορίζει ότι, ελλείψει επιλογής εφαρμοστέου δικαίου από τα συμβαλλόμενα μέρη, ως προς μεν τις συμβάσεις δικαιοχρήσης η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο δικαιούχος έχει τη συνήθη διαμονή του, ενώ ως προς τις συμβάσεις διανομής η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο διανομέας έχει τη συνήθη διαμονή του.

- 1549 **Χαρακτηριστική παροχή.** Οι λοιπές συμβάσεις, για τις οποίες δεν προβλέπει ρητά ο ως άνω Κανονισμός, διέπονται από το δίκαιο της χώρας στην οποία το μέρος, το οποίο οφείλει να εκπληρώσει τη χαρακτηριστική παροχή της σύμβασης (characteristic performance) έχει τη συνήθη διαμονή του. Αν και η χαρακτηριστική παροχή στις συμβάσεις εμπορικής συνεργασίας ορίζεται πάντα σε συνάρτηση με το κύριο αντικείμενο κάθε σύμβασης, ωστόσο, γενικώς, υποστηρίζεται ότι η παροχή που συνίσταται σε χρήμα δεν φαίνεται να μπορεί να θεωρηθεί «χαρακτηριστική»⁹⁸. Επομένως κατ'αποτέλεσμα και για τη σύμβαση αντιπροσωπείας καταλήγουμε στο αυτό εφαρμοστέο δίκαιο, όπως και στη διανομή ή τη δικαιοχρήση: αυτό της χώρας που έχει την έδρα ή τη διαμονή του ο παρέχων τη χαρακτηριστική -και όχι τη χρηματική- παροχή της συμβάσεως αντιπροσωπείας, δηλαδή ο εμπορικός αντιπρόσωπος.

Το αυτό θα πρέπει να γίνει δεκτό και για τις συμβάσεις πρακτορείας και παραγγελίας.

Όταν δεν είναι εφικτό να οριστεί η χαρακτηριστική παροχή μιας σύμβασης, σύμφωνα με το άρθρο 4 (3, 4) του Κανονισμού, η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας με την οποία η εν λόγω σύμβαση συνδέεται στενότερα.

B. Απαιτήσεις που δεν στηρίζονται σε σύμβαση

Στο παρόν Κεφάλαιο αναλύσαμε συναλλαγές που δεν αποκτούν συμβατική ισχύ. Τυχόν απαιτήσεις που θα εγερθούν σε σχέση με αυτά από ποιο δίκαιο θα ρυθμίζονται;

Εάν πρόκειται για απαιτήσεις που εγείρονται ελλείψει συμβατικού δεσμού, θα πρόκειται κατ'αρχήν για απαιτήσεις εξ αδικοπραξίας. Αυτή π.χ. θα είναι η περίπτωση όπου, ο

98. Σ. Βρέλλης, ό.π., σελ. 199 και Εφθεσ 2253/1994 Αρμ 1995,204, ΠΠρΑθ 1516/2002 ΑρμΧ 2003,241.

ενάγων θεωρεί ότι μια επιστολή στηρίξεως ήταν συντεταγμένη κατά τρόπο αντίθετο στην καλή πίστη και παραπλανητικό, με αποτέλεσμα να πλανηθεί, να βασισθεί στις δηλώσεις της και έτσι να υποστεί ζημία.

Για τις εξωσυμβατικές ενοχές εξ αδικοπραξίας, προβλέπει ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007⁹⁹ που θέτει ως εφαρμοστέο δίκαιο το δίκαιο της χώρας στην οποία επέρχεται η ζημία, ανεξαρτήτως της χώρας στην οποία έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός καθώς και της χώρας ή των χωρών στις οποίες το εν λόγω γεγονός παράγει έμμεσα αποτελέσματα (άρθρο 4(1)).

Ευθύνη κατά τις διαπραγματεύσεις. Η προσυμβατική ευθύνη ειδικότερα, αντιμετωπίζεται 1550
 άλλοτε ως μορφή συμβατικής και άλλοτε ως μορφή αδικοπρακτικής ευθύνης. Η ανά-
 λυση των δύο αυτών απόψεων υπερβαίνει κατά πολύ τα όρια του παρόντος Κεφαλαίου.
 Αρκεί εδώ να σημειωθεί ότι το ζήτημα των ενοχών από πταίσμα περί τις διαπραγματεύ-
 σεις, («*culpa in contrahendo*») αντιμετωπίζεται στο άρθρο 12 (1) του Κανονισμού (ΕΚ)
 αριθ. 864/2007. Ορίζεται, εκεί, ρητά ότι το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενο-
 χές που απορρέουν από συζητήσεις πριν από τη σύναψη σύμβασης, ανεξαρτήτως του
 εάν συνηφθή τελικά η σύμβαση, είναι το δίκαιο που είναι, ή που θα ήταν, εφαρμοστέο
 στη σύμβαση, εάν αυτή είχε συναφθεί¹⁰⁰.

Αδυναμία αναγνώρισης εφαρμοστέου δικαίου. Σε περίπτωση που το εφαρμοστέο δί- 1551
 καιο δεν μπορεί να καθορισθεί βάσει τα ανωτέρω, τότε εφαρμόζεται: α) το δίκαιο της
 χώρας στην οποία επέρχεται η ζημία, ανεξαρτήτως της χώρας στην οποία συνέβη το
 ζημιογόνο γεγονός και ανεξαρτήτως της χώρας ή των χωρών στις οποίες το εν λόγω
 γεγονός παράγει έμμεσα αποτελέσματα, ή β) αν τα μέρη έχουν τη συνήθη διαμονή τους
 στη ίδια χώρα κατά τον χρόνο επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος, το δίκαιο της χώ-
 ρας αυτής, ή γ) όταν, από το σύνολο των περιστάσεων, συνάγεται σαφώς ότι η εξωσυμ-
 βατική ενοχή που απορρέει από συζητήσεις πριν από τη σύναψη σύμβασης συνδέεται
 προδήλως στενότερα με χώρα άλλη από εκείνη που ορίζεται υπό α) και β), το δίκαιο της
 εν λόγω άλλης χώρας.

Γ. Το εφαρμοστέο δίκαιο στην αποζημίωση πελατείας

Αδυναμία προσδιορισμού εφαρμοστέου δικαίου. Ένα ειδικότερο ζήτημα θα μπορού- 1552
 σε εδώ να τεθεί σε σχέση με την αξίωση αποζημίωση πελατείας, σύμφωνα με το άρ-
 θρο 9 του ΠΔ 219/1991. Ποιο είναι το εφαρμοστέο δίκαιο στις αξιώσεις αυτές; Για να
 απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό θα πρέπει να αναζητήσουμε την πηγή της απαιτήσεως
 για την οποία πρόκειται. Αναμφίβολα η απαίτηση αυτή θεμελιώνεται στο νόμο. Δεν θε-
 μελιώνεται στη σύμβαση, παρόλο που προϋπόθεσή της είναι η κατάρτιση και η λύση

99. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Ιουλίου 2007, για το Εφαρμοστέο Δίκαιο στις Εξωσυμβατικές Ενοχές, σε ισχύ από τις 11 Ιανουαρίου 2009, πλην του άρθρου 29 που εφαρμόζεται από τις 11 Ιουλίου 2008. Όλα αυτά αναλυτικά εκτίθενται ανωτέρω στο παρόν έργο, βλ. Χ. Μειδάνη, Συμβατικές ενοχές - Εφαρμοστέο δίκαιο - Κανονισμός Ρώμη Ι - Βασικά σημεία Κανονισμού Ρώμη ΙΙ.

100. Ιδ. Σπ. Βρέλλη, ό.π. σελ. 270.

συμβάσεως. Το δικαίωμα όμως του αντιπροσώπου, -και του διανομέα ή του δικαιούχου- να ζητήσει αποζημίωση πελατείας δεν ερείδεται στη συμφωνία των μερών. Δεν παρέχεται από την συμφωνία ούτε δυνάμει αυτής. Παρέχεται απ' ευθείας από τον νόμο και υπάρχει είτε έχει συμβατικά προβλεφθεί είτε όχι. Υπό τα άνω δεδομένα η υπό συζήτηση απαίτηση είναι εξωσυμβατική και διέπεται από τους κανόνες που αφορούν στις εξωσυμβατικές εννοχές¹⁰¹.

101. Έτσι και *Ε. Βασιλακάκης*, Ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου επί συμβάσεως διανομής, (Γνωμοδότηση) ΔΕΕ 2004,857-870, *Χ. Παμπούκης/Γ. Νικολαΐδης*, Ιδίως για την ισχύ ρητρών παρέκτασης κατά τον Κανονισμό ΕΚ 44/2001 και εφαρμοστέου δικαίου που φαινομενικά στερούν τον αποκλεισμό διανομέα από την αποζημίωση πελατείας και τους όρους υπό τους οποίους αυτός τη δικαιούται (Γνωμοδότηση) ΝοΒ 2008,2568-2635[2603-2606].